

21 augustus 1916

Brusselsche dietetiek (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 15 augustus.

Gij weet even goed als ik - hetgeen wil zeggen, dat ik er niet meer van weet dan gij, - gij weet, dat Scandinavische socialisten onlangs, via Duitsland, Brussel hebben bezocht. Te Brussel moeten zij allerlei aangename indrukken hebben opgedaan, waaronder in de eerste plaats gastronomische. In Brussel eet men tegenwoordig helemaal niet slecht, hebben zij verklaard; heel wat beter zelfs dan, bijvoorbeeld, te Berlijn. Dat vleiend oordeel over de Brusselse oorlogskeuken, is niet louter Scandinavisch: enkele weken geleden had ik het genoegen hier in een restaurant te dineren met neutrale journalisten, dagbladcorrespondenten wiens gewoon verblijf Berlijn is, en ook dezen verwonderden er zich over, dat men nog zoveel, en in zulke overvloed, krijgen kon, wat in de Duitse hoofdstad heel wat schaarser, laat staan duurder was. En ik zelf, die sedert de oorlog had afgezien van dinertjes in restaurants, ik moet bekennen, dat ik wel wat verwonderd was over het aantal en de verscheidenheid der schotels, en zelfs over de betrekkelijke geringheid der prijzen. Verwondering, die trouwens bij wat redenering niet lang duurde: Brussel is, behalve een bezettingsstad, waar heel wat officieren verblijven, ook een ontspanningsstad voor officieren, die hier van het front komen uitblazen; het brengt een status mee, waar zij, die een huishouden recht hebben te houden en weten wat dit in deze tijd betekent, slechts een zwak vermoeden van hebben. Zijn de goede Brusselse restaurants zoveel beter voorzien en in verhouding goedkoper dan de Berlijnse, dan wil dit nog geenszins zeggen, dat de bevolking, die niet in restaurants eet, in weelde zwelgt, of zelfs, dat zij het beter hebben zou dan die van Duitsland. De buitenlanders, hoe neutraal ook, en hoe vriendelijk gezind, ontbreekt het dus aan het

nodige vergelijkingsmateriaal tot een volledig oordeel; de vergelijkingstermen zijn niet gelijksoortig; en ik vermoed, dat er te Berlijn gelegenheden bestaan, die de kleine Brusselse burger, mits van geld voorzien, voor een bijhuis van het paradijs houden zou.

Maar hier wil ik het vandaag niet over hebben: bij mij is de vraag gerezen: wat hebben, bij alle overvloed, die Scandinaviërs in Brussel moeten ontberen? Wat hebben zij, met andere woorden, hier niet gegeten? Want het is een feit, een verschijnsel van onze bezettingstijd: behalve de duurte en de schaarste, die zich over zo goed als alle levensmiddelen uitstrekken, ondergaat onze diëtetiek nu en dan wijzigingen, die, voor enkelen hinderlijk, dan toch tot de verscheidenheid van de spijskaart, tot zelfs in de best voorziene eethuizen, ten zeerste bijdraagt. - Mijn vraag is dus: wat kan Brussel thans aan reizigers bieden, - of beter: niet bieden?

Daar is dan eerst de kalverenkwestie. Het is vandaag juist een maand geleden, dat kalveren bij onze voeding uitgeschakeld werden; sedert 15 Juli kennen wij de smaak van kalfsvlees niet meer. - Hier gaat het niet om bedelen, zoals onlangs met de suiker, of om achterhouden, zoals verleden winter met de aardappelen: hier gaat het alleen om voorkoming van hongersnood. Onze veestapel is, om allerlei redenen, die ik u gissen laat, omdat ik ze u niet met stiptheid en de nodige bewijzen op kan geven, onze veestapel dus is, naar het schijnt, in dergelijke mate geslonken, dat hij de zorg heeft gewekt van wie hem onder zijn hoede heeft. Men vond er op, dat het beste middel om koeien en stieren aan te kweken nog was, het doden van kalveren te voorkomen. En men verbood eenvoudig, dat deze nog zouden worden geslacht, tenzij de kalveren hun genus onwaardig waren, als zijnde niet geschikt voor de voortplanting van het ras, of aldus gevormd, dat zij niet langer voldoen aan een gezonde kalverenesthetica. Het gevolg was, dat van tien tot vijftien Juli het kalfsvlees aan duizelingwekkend lage prijzen ging en zelfs de mindere

lieden er zich tot een laatste troost zat aan eten konden. Waarna het kalf van markt en spijkskaart verdween. Misschien vindt de reiziger het nog verdoeld op deze of gene gasttafel; heeft hij echter deze regels onder zijn ogen gehad, dan raadt ge wel, dat hij het met iets als walg afwijst: men moet laag gezonken zijn om zich te voeden met dieren, die mismaakt zijn of voor de reproductie onbekwaam. Het belet niet, dat de Brusselaar zich bij het kalfsverbod dubbel gespeend voelt, eerst van kalfsvlees als dusdanig, ten tweede van wat als minder edele delen van het dier - kop, tong, lever, nieren - niet door de gewonen slager, maar in "triperies" of penserijen verkocht werd: dan toch ook vlees, en niet onder het minst lekkere, en dat veel minder kostte dan gebrad of kotelet. In deze zin trof het verbod, hoe goed bedoeld ook, en hoe nodig, vooral de mindere beurzen: die penshuizen waren voor velen, in tijden, dat het vlees tot twaalf frank het kilo gaat, een uitkomst. Helaas, ook dit is nu voorbij!

Het is niet het enige. Sedert geruime tijd was een deel der Brusselse bevolking in ruime mate viseter geworden. Altijd vanwege de duurte en de mindere hoedanigheid van vlees, waren vele gezinnen er toe overgegaan, zich twee- driemaal in de week met vis te voeden: een niet te misprijzen afwisseling. Ook dit is nu echter sedert enkele weken onmogelijk geworden. En wel om deze reden: die vis moest uit Holland komen. Hier dus geen kwestie van bedeling of van achterhouding of van voorzorg: een kwestie van invoer. Waarom nu sedert geruime tijd die invoer van verse zeevis stop is gezet: ik vermoed, dat gij het beter weet dan ik. Het belet niet, dat wij er onder lijden: dierlijk voedsel wordt schaarser en schaarser, en dat wordt wel bedenkelijk.

Ook vetaardig voedsel. Terwijl reuzel weinig te krijgen is, maken wij weer maar eens een botercrisis door. Hier ligt de reden van een verschijnsel, dat wij sedert twee jaar telkens weer zien opduiken: zodra reglementering der prijzen vanwege de gewinzucht der kooplui

nodig wordt, ziet men de getroffen waren van de markt verdwijnen. Boter ging tot dulle prijzen: van hoger hand zag men zich genoopt, prijzen vast te stellen, die waarlijk nog hoog genoeg waren, en verkoopverbod uit te vaardigen tegen al wie niet van het ambacht was. De “Ligue des marchands et producteurs du Brabant” trad de maatregel bij, en nam zelfs op zich er politie over uit te oefenen. Het belet niet, dat er gisteren en vandaag geen kilo boter in heel Brussel te koop was, en dit nog lang kan duren, vermits de bestaande voorraden best kunnen ingemaakt worden tot op het ogenblik, dat men ze aan smekende huisvrouwen tegen ongehoorde sommen verkopen zal. Dat het weer de minder gegoeden zijn, die het meeste lijden, spreekt vanzelf.

Intussen zien de boterwinkels der stad er als sterfhuizen uit; deur en blinden dicht, en het bordje: “geen boter, pas de beurre”, en niet zelden, ook “keine Butter”, want ook de Duitsers lijden onder de levensvoorwaarden van een bezette stad.

Hebben wij geen boter, dan hebben wij toch brood; dat brood heeft zelf ook een wijziging ondergaan, en daarom verdient het deze vermelding in de tegenwoordige diëtetiek van België's hoofdstad. Van bruin en dikwijls slecht, is het voor velen wit en doorgaans goed geworden. Officieel is het wel te verstaan bij het oude gebleven. Maar nooit heeft het officiële in België een lang leven gehad, als het niet volkomen overeen stemde met de volkszin, en het Duitse bestuur heeft herhaald ondervonden, dat daar maar weinig aan te veranderen is. - Wij krijgen dus bruin brood, maar er bestaan twee middelen om aan wittebrood te geraken. Het eerste is: ziek worden. En denk nu niet, dat daar heldenmoed toe nodig is; een slechte maag is voldoende, en in de tegenwoordige voedingswaarden is dat niet moeilijk. Ge hebt dus een slechte maag (en wie heeft daar geen voldoende verbeelding toe?); ge laat het vaststellen door een goedwillig dokter, die meent, dat wittebrood voor u hoogst gewenst

zou zijn, en het op een papiertje schrijft; met dat papiertje gaat ge naar een zeker lokaal, waar men u meer of minder onderzoekt; en aldus krijgt ge geregeld wit brood thuis gebracht, dat niet duurder, en veel smakelijker dan bruin brood is. - Er is een ander middel: te gaan wonen in één der voorsteden, die door het bekende "Comité-Fleskens" bediend worden. Door tussenkomst van dit weldadig Nederlands comité, dat enorme diensten bewijst, kan heel de provincie Brabant geregeld Hollands wit brood krijgen, en zo daar gemeenten zijn, die van de geboden gelegenheid geen gebruik maken, dan is dat zeker de schuld niet van bedoeld comité. Gelukkig wordt er wel gebruik van gemaakt, en steeds ruimer. Onze volksvoeding komt het zeer ten goede als men bedenkt, dat het Nationale voedingscomité in de meeste landelijke gemeenten geen brood, maar meel verstrekt. Men moet dus zelf bakken of laten bakken, wat voor velen bezwaren heeft, en voor rationele voeding in vele gevallen niet bevorderlijk is.

Dat we voor de winter een algemeen goede hoedanigheid van het brood mogen verwachten, kan afgeleid worden uit de oogst, die men thans overal aan het pikken en binnenhalen is. Hoe het in het etappegebied gesteld is, kan ik moeilijk zeggen: ik heb nog geen machtiging ontvangen, er sedert mijn kortstondig en gevankelijk verblijf terug heen te gaan. Ik vrees echter, dat de oogst er minder voordelig zal zijn uitgevallen dan in Brabant. Men verbouwt er immers in hoofdzaak rogge, en die zal er, evengoed als overal in ons land, veel door de aanhoudende regens van voor een paar maanden geleden hebben, zonder dat de julizon nog veel kon verhelpen. Met de tarwe echter, de vrucht van Brabantse bodem, staat het zeldzaam goed. Het is een heerlijk genot, thans door onze velden te wandelen, die, onder de kromme pikken, die zovend de zuchtende aren vellen, geuren, oppermachtig, als warm koekebrood. Naast de rode tarwe staat de zijg blonde haver veel magerder. De suikerbiet daarentegen

laat zich heerlijk aanzien. Ge weet tevens, dat ook het hooi goed uitgevallen is. En aldus hebt ge een overzicht van de toestand van de landbouw in België: hij kon zeker slechter zijn.

Een dergelijke wandeling langs de velden leert u nog iets anders: zij herinnert er u aan, - nieuw bestanddeel in onze diëtetiek - dat de intensieve fokkerij van konijnen een tijdstip van grote bloei doormaakt: men zal een nieuw Grieks woord moeten smeden om de voorkeur aan te duiden, die de bezette Belgen voor konijnenvlees aan de dag zijn gaan leggen. Gezegende konijnen, hoe dankbaar kloppen voor u de Belgische harten, in deze kalf- en visloze tijd! Maar ook: hoe weet ge de Belgische breinen te teisteren, die zich afvragen hoe zij aan voedsel moeten komen voor zo talrijk en zo kwistig, en ook zo gulzig een broed! Gelukkig is het vakantie. Naar zee kan men niet, en om naar de Ardennen te gaan moet men veel meer geld dan vroeger hebben. De tijden zijn trouwens onzeker: men waagt zich niet gaarne ver van huis. En de omstreken van Brussel zijn immers prachtig. De Brusselaar met vakantie gaat dan ook die omstreken ontdekken. En hij oefent er het utile dulci bij uit. Van huis uit heeft hij natuurlijk de levensmiddelen meegenomen, die hem ook deze dag het bestaan moeten verzekeren; hij draagt ze in een valies. Komt nu dit valies midden de dag leeg aan menselijk voedsel, dan wordt gedacht aan het konijn, vriend van de mens, die thuis in een hokje zit bij gebrek aan malse weide, en zonder andere nooddrift dan wat aardappelschillen: het enige, waar de huisvrouw over beschikt, wil zij geen groente kopen voor het konijn, dat haar aldus weldra de ogen uit het hoofd zou gaan kosten. Wat wordt er nu gedaan. Onmiddellijk na het middagdutje gaat de hele familie, gewapend met de messen van het landelijk maal, op de buik liggen als kruipdieren. De linkerhand grijpt in het ruige gras der boskanten, in de weke kruiden van de meerszomen, en zelfs, helaas, in de stoffige netels, die maar al te dikwijls onderaan de hagen overvloedig zijn. De gewapende

rechterhand nu snijdt toe: een geluid als van een grazend schaap. Aldus wordt de ganse namiddag zonder grote vermoedenis doorgebracht. Is de vader een geleerde, dan geeft hij er zijn kinderen een nuttige les in de botanica bij. De huismoeder, die tegen nietsdoen moeilijk kan, vindt er een niet onpoëtische bezigheid in. En aldus is iedereen tevreden, en niet het minst het konijn, dat zich 's avonds, op het ogenblik, dat het aan de dagelijkse portie ging wanhopen, zich de ganse inhoud van de propvolle reiszak in het enge stadshokje met al de geuren van de geliefde buiten plengen ziet ...

Verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De vleesloze dagen, die voor velen hier reeds lang geen uitzondering meer vormen, hebben nu hun ambtelijke sanctie gekregen. Gisteren werd de verordening betreffende beperkt (lees: de beperking van het) gebruik van vlees en vet openbaar gemaakt; zij luidt aldus:

Art. 1. In gasthoven, herbergen en spijshuizen, evenals in maatschappij- (lees verenigings-) en verversingslokalen mag slechts één vleesgerecht per maaltijd opgediend worden.

Art. 2. In voornoemde lokalen mogen: 1°. op maandag en donderdag geen vlees, wild, gevogelte, vis en andere spijzen, die met vet of spek gebraden, gebakken of gestoofd zijn, evenals gesmolten vet, en 2°. op zaterdag geen varkensvlees opgediend worden.

Het voorbereiden van spijzen in eigen vet zonder bijkomende vetstoffen is toegelaten.

Art. 3. Als vlees in de zin van deze verordening gelden runder-, schapen-, kalfs- en varkensvlees, evenals vlees van allerhande gevogelte en wild, evenals verduurzaamd vlees, allerhande worsten

en spek. Als vet gelden boter, gesmolten vet en reuzel, margarine, kunstkeukenvet, evenals allerhande dierlijke en plantaardige oliën en vetten.

Art. 4. Overtredingen worden gestraft met 8 dagen tot 6 maand gevangenis en met 26 tot 500 frank boete, enz. enz.

Bevoegd tot oordeel vellen zijn de strafkamers der Belgische rechtbanken van eerste aanleg.

Op dezelfde dag werd aan het roomverbruik paal en perk gesteld, door deze verordening:

Art. 1. Met het oog op een betere benutting van ongeroomde melk, is het verboden:

1. Room in de handel te brengen, uitgenomen voor het vervaardigen van boter;
2. Ongeroomde melk of room in beroepsbedrijven bij het bakken te bezigen of aldus toe bereide bakkerijwaren te verkopen;
3. Ongeroomde melk of room tot het vervaardigen van chocolade en andere cacaohoudende toebereidingen, bonbons en dergelijke te bezigen;
4. Zuivere of verwerkte of met andere spijsen vermengde slagroom in de kleinhandel, inzonderheid in melkwinkels, pastei- en broodbakkerijen, gasthoven, herbergen en spijshuizen, evenals verversingslokalen op te dienen.

Art. 2. Als room geldt alle met vetgehalte verrijkte melk, ook verdikt en in poeder.

Art. 3. De belanghebbende bedrijfhouders zullen, op een goed zichtbare plaats, een afdruk van deze verordeningen in hun lokalen uithangen.

Art. 4. Is gelijk aan art. 4 van de vorige verordening.

Nog: Brusselse diëtetik (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 17 augustus.

Of zij er op gewacht had, heeft nauwelijks één dag nadat ik u de tegenwoordige diëtetik van Brussel had voorgesteld als iets bij uitstek veranderlijks, heeft, zeg ik, de Duitse overheid een paar besluiten openbaar gemaakt, die mijn mening als de enig juiste komen bevestigen. Ja, onze officiële voedingswijze, zoals zij ons wordt opgelegd, mag afgewisseld heten; zij gaat tevens - en het is het enige wat aan haar bestendig is, - zij gaat tevens verminderend, hetgeen de spaarzaamheid, en volgens sommigen zelfs voor onze gezondheid bevorderlijk mag heten, vooral voor dezen die hun maaltijden in restaurants, of wat daarmee gelijk kan gesteld, plegen te gebruiken.

Het is dus op deze laatsten, en dus ook op de Deense sociaaldemocraten, die Brussel bezoeken, en zelfs op onzijdige journalisten, die met mij uit willen gaan eten, - het is op zulke epicurianen, dat het eerste decreet van deze kwestie slaat. Het luidt, naar de geest zo niet naar de letter: voortaan zal in dergelijke lokalen nog slechts één schotel vlees per maaltijd mogen opgediend. Bovendien mag dat vlees, op maandag en op donderdag, noch gebakken, noch gebraden, noch gestoofd worden in welk vet hoegenaamd, tenzij, o ironie, in het eigen vet, zo het daarover beschikt. En daarenboven zal ieder op zaterdag alle varkensvlees derven, al was er in Groot-Brussel niets anders dan varkensvlees voorhanden. - En meen nu maar niet dat je, slim als je je waant, de maatregel ontwijkt door, bijvoorbeeld, uw schotel vlees door een schotel vis te laten voorafgaan, of door, op verboden dagen, in plaats van vlees, een zeetongetje te laten bakken in geurige roomboter: vis

is immers ook vlees, al mocht ge zulks allicht tot op heden niet weten. Zelfs vlees uit blik, zelfs worst wordt als vlees beschouwd, al kon in deze ernstig reden tot twijfelen bestaan. En tracht nu maar verder geen variaties uit te voeren op het begrip vet, door daar plantaardige producten, als margarine bv., uit te schakelen: zelfs geen steenolie, zelfs geen petroleum wordt voor het bereiden der spijzen toegelaten, en je zou dus ongelijk hebben het er mee te proberen.

Met dat al komt Brussel culinair een heel eind dicht bij Berlijn te liggen, en het beneemt de Scandinavische socialisten allicht de lust, nog naar Brussel vergelijkende studies te komen maken. Wie weet trouwens of zij aan de getroffen maatregel geen schuld hebben ...

Gelukkig worden dezen, die niet meer in spijshuizen eten, door de maatregel niet getroffen. Zij worden het echter door het tweede en gelijktijdige besluit, waar ik het hier over hebben wou. Dit besluit handelt over melkroom. Melkroom mag voortaan niet meer verkocht worden, dan met zijn natuurlijke ondergrond. Want het schijnt wel dat men in Brussel nog ongeroomde, laat staan ongedoopte melk verkocht, hetgeen velen zal verbazen. Zelfs slagroom zal voortaan niet meer te krijgen zijn, tenzij voor zieken. Ook taartjes met slagroom behoren voortaan tot het verleden, tenzij men dus over een ziekte beschikte, die ze als geneesmiddel onontbeerlijk maakt. En ik vrees ten eerste dat zulke ziekten niet endemisch worden. Ook als men zelf de room tot boter wil verwerken, mag ze u worden afgeleverd. Hier, vrees ik, staat een deur open voor bedrog; wie, in deze tijd van botersnood, kent de aanvechting niet, zijn eigen boterboer te gaan worden? Dit echter gaat niet zonder moeilijkheden en bezwaren, die vermeerderd worden met de dreigende straffen op elk misbruik en vergriep ...

Met dat al wordt ons leven weer maar wat vereenvoudigd.

Er zijn mensen die dat onaangenaam vinden ...

Het Belgische Staatsblad bevat een besluitwet van koning Albert der Belgen, betreffende de "Comités, belast de Belgen, tijdelijk in den vreemde verblijvend, het bekomen van geldvoorschotten te vergemakkelijken, ten einde hen in staat te stellen in hun dagelijkse noodwendigheden te voorzien."

Het enig artikel luidt:

Zijn bekrachtigd en zullen hun volle en gehele uitwerksels teweeg brengen:

1°. Het koninklijk besluit van 1 december 1914, houdende instelling van een comité belast de Belgen, tijdelijk in Engeland verblijvende, het bekomen van geldvoorschotten te vergemakkelijken, ten einde hen in staat te stellen, in hun dagelijkse noodwendigheden te voorzien;

2°. Het koninklijk besluit van 1 maart 1915, waarbij de Belgische minister van financiën machtiging gegeven wordt in de streken, waar het nut ervan zal bewezen zijn, dergelijke comités in te stellen.

3°. Het koninklijk besluit van 1 mei 1915, waarbij de Belgische minister van financiën gemachtigd wordt in de samenstelling van het kapitaal der naamloze vennootschap "Kredietvereniging", te 's Gravenhage opgericht, tot het beloop van 200.000 gulden tussen te komen.

23 augustus 1916

Broodvoorziening van België.

Het Nederlands Correspondentiebureau in Den Haag meldt:

Gelijk bekend is, is op 10 augustus de broodvoorziening van België stopgezet. Men geeft hiervoor verschillende redenen op, doch iemand, die alleszins bevoegd geacht kan worden in deze een oordeel uit te spreken, deelt ons dienaangaande het volgende mede:

Nu het aantal graanschepen, dat door Engeland wordt vastgehouden – hoofdzakelijk geladen met voedergranen; in sommige bevindt zich ook nog tarwe en tarwebloem – tot 32 is gestegen, en dit reeds enige tijd geleden te voorzien was, kan de minister van landbouw, nijverheid en handel niets anders doen dan alle broodtoevoer naar België vermijden. In de eerste plaats was het niet zeker, dat de tarwetoevoer naar Nederland niet dezelfde belemmering zou ondervinden als de toevoer van andere granen thans ondervond, doch al bleef deze toevoer niet geregeld, dan moet het aanhouden van zoveel schepen in de naaste toekomst grote stagnatie in de aanvoer brengen, en is het dus gebiedend noodzakelijk, van het aanwezige broodkoren een spaarzaam gebruik te maken.

Bovendien brengt het niet binnenkomen van voedergranen ook een groot gevaar mee voor het gebruik van aanwezig broodkoren. Of dit wenselijk is of niet, het kan niet anders, of de aanwezige veestapel, die nu eenmaal bestaat en die gevoederd moet worden, zal ook een deel van het broodkoren verbruiken. Zolang de belemmering in de aanvoer van voedergranen dan ook bestaat, is het onvermijdelijk, dat de broodtoevoer naar België stopgezet blijft.

Oproep der Belgen van 18 tot 40 jaar.

Belgische advocaten, thans in Nederland verblijvend, verzoeken ons opneming van het volgende:

Aangezien een besluitwet van 21 juli 1916 de Belgen van 18 tot 40 jaar onder de wapens roept;

Aangezien het raadzaam is de belanghebbenden te waarschuwen tegen zekere gevaarlijke vergissingen welke verspreid worden door personen die de zaak van de vijand toegedaan zijn;

Aangezien de Belgische Staat een politieke gemeenschap is, waarvan het bestaan niet kan in twijfel gesteld worden; dat men aan deze Staat niet het recht kan ontkennen de maatregelen te nemen die noodzakelijk zijn voor zijn behoud; dat deze maatregelen slechts uitvoerbaar zijn door de enige macht die thans uitgeoefend kan worden: de koning.

Aangezien luidens art. 26 der grondwet de wetgevende macht gezamenlijk uitgeoefend wordt door de koning, de kamer van volksvertegenwoordigers en de senaat, en dat indien hun samenwerking thans onmogelijk is het niettemin onbetwistbaar is dat de wil van de staat in de huidige buitengewone en onvoorziene toestand; door het enige overgebleven van deze drie organen uitgedrukt moet worden: de koning; Aangezien het wetsbesluit hoegenaamd niet de bepalingen van de grondwet overtreedt, daar de grondwetgevende macht niet de bijzondere toestand waarin België zich bevindt heeft voorzien noch kunnen voorzien;

Aangezien de grondwetgevende macht niet had kunnen willen dat de stipte toepassing der grondwettelijke bepalingen in het huidig geval de vernietiging van de staat, wiens bestaan haar hoofddoel was, voor gevolg zou hebben;

Zijn ondergetekenden van oordeel dat de bindende kracht van het wetsbesluit alsook de wettigheid van zijn strafbepalingen ontgensprekelijk zijn.

Was getekend: Mrs. T. Bellemans (Gent), Charles Bernard (Antwerpen), Ign. Bieswal (Brussel), Rodolphe Callewaert (Brussel),

Joseph Casteleyn (Antwerpen), Eug. Cox (Brussel), Francis Delbeke (Antwerpen), Paul De Ryckere (Gent), Alb. De Swarte (Brussel), Auguste Dupont (Antwerpen), Aug. R. Dupont (Antwerpen), Laurent Firrens (Antwerpen), Jean Gevers (Antwerpen), Maurice Goemaere (Antwerpen), A. Goffin (Verviers), Nico Gunzburg (Antwerpen), Jos. Hermans (Leuven), Alb. Haus (Gent), Jos. Lejeune (Luik), Pierre Masquelier en Th. Percy (Antwerpen), Alb. Rolin (Gent), W. Schmalzigang (Antwerpen), Louis van de Walle (Brugge), Fl. Van Cauwenbergh (Antwerpen), Van Dievoet (Brussel), Victor Van Hal (Turnhout), Eug. Van Nuffel (Antwerpen), A. Vermeersch (Gent), Marcel Wynen (Antwerpen), Georges Wagemans (Brussel), F. Wittemans (Antwerpen).

Het werk van het Belgische Rode Kruis.

Onze correspondent te Havre meldt:

Het werk van het Rode Kruis van België, onder bescherming van koning Albert en het erevoorzitterschap van de Koningin der Belgen, heeft het verslag uitgegeven van zijn werkzaamheden tot 31 december 1915. Het is op prachtige wijze uitgegeven en rijk geïllustreerd. Op de eerste bladzijde prijkt het portret van hare majesteit de Koningin, benevens de vastberaden handtekening van onze vorstin, gedagtekend uit De Panne 1916.

Het verslag begint met het koninklijk besluit van 30 november 1914, dat tot bij de aankomst van het veldleger, de heren Melis, inspecteur-generaal van de geneeskundige dienst van het leger, en dr. Depage, bijgestaan door mevrouw de gravin de Merode, algemene schatbewaarster, tot leden van het besturend comité van deze inrichting benoemt. Daar deze laatste enige tijd later terug naar Brussel was gekeerd, werd de heer Georges Didier tot secretaris van het comité aangesteld.

In het begin beschikte dit comité slechts over de som van 50.000 frank, door het comité van Brussel gestort, maar weldra, vanaf december 1914 en in de loop van 1915, overhandigde de koningin, op de sommen die in Engeland waren opgehaald, een totaal van 304.565 F. In Engeland legde een Engels-Belgisch comité aanzienlijke arbeid af en haalde grote sommen rond.

De Verenigde Staten hebben insgelijks grote bijdragen aan het werk van het Rode Kruis geschonken, dank aan de edelmoedige tussenkomst van mevrouw Depage, die, men zal het zich herinneren, zo droevig zou omkomen aan boord van de Lusitania, die zo laf door de Duitsers werd getorpedeerd op 7 mei 1915. Mevrouw Depage had nochtans een som van 500.000 frank ingezameld.

Ofschoon bijna heel zijn grondgebied bezet is, is ook België tussengekomen voor een som van 274.786 frank, waaronder de 50.000 frank, aangebracht door het besturend comité van Brussel.

Een groot gedeelte van dit geld, zo zegt het verslag, werd rondgedeeld bij Belgische officieren en soldaten, en verzonden door bemiddeling van De Legerbode. Het comité verklaart, dat het gelukkig is dit voorbeeld van solidariteit en kameraadschap te kunnen vermelden, gegeven door deze soldaten, die ondanks al hun ontberingen, nog middel vinden om hun gewonde broeders ter hulp te komen.

Ziehier overigens de tabel, die aanduidt hoe edelmoedig de verschillende landen zich jegens het Rode Kruis van België getoond hebben:

1	Engeland en koloniën	3.640.177,85 F
2	Verenigde Staten van Amerika	839.319,03 F
3	België	274.786,82 F
4	Argentijnse Republiek	117.567,27 F
5	Verskillende landen in Amerika	12.395,60 F
6	Zwitserland	11.599,45 F
7	Frankrijk	11.580,10 F
8	Holland	10.177,00 F
9	Verskillende landen in Europa	5.680,32 F
10	Verskillende landen in Azië	343,65 F
	Totaal	4.923.627,09 F

Bij deze som moeten nog talrijke giften gevoegde worden als ambulancerijtuigen, linnen, verbandstoffen, enz.

Dank aan deze fondsen kon het Rode Kruis talrijke hospitalen inrichten, zoals het hôpital de l'Océan in De Panne, het hospitaal Jeanne d'Arc te Calais, de hospitalen in de rue d'Archimède en de rue des Prairies, het hospitaal van Virval te Calais.

Het verslag, dat met talrijke foto's versierd is, geeft een beschrijving van al deze modelinrichtingen. Het Rode Kruis is bovendien verschillende geneeskundige inrichtingen ter hulp gekomen; het heeft wollen- en linnengoed aan onze soldaten uitgedeeld; het heeft zijn medewerking verleend tot het evacueren van de kinderen van de IJzer.

Het verslag eindigt met de bedankingen aan allen, kleinen en groten, die hebben meegewerkt tot het stoffelijk en zedelijk welslagen van dit werk.

Dienstwillige Belgen.

Onze correspondent te Havre heeft ons dezer dagen een telegram gezonden, waarin melding gemaakt werd van de Belgische besluitwet nopens het vrijwillig vroeger dienst nemen door Belgen, die tegen een bepaalde datum voor de dienst zijn opgeroepen. De besluitwet luidt als volgt:

De Belgische minister van oorlog,

Gezien artikel 28 van de besluitwet van 21 juli 1916, luidende als volgt:

De opgeroepen zullen de datum, vastgesteld voor hun in werkelijke dienst treden, mogen voorafgaan door een vrijwillige dienstneming aan te gaan voor de duur van de oorlog, in de voorwaarden die zullen vastgesteld worden door de minister van oorlog.

De mannen die niet begrepen zijn in deze oproep zullen, indien zij de vereiste geschiktheid bezitten, een vrijwillige verbintenis mogen aangaan voor de duur van de oorlog, in het wapen of de dienst naar hun keuze.

Besluit: Art. 1. Belgen die niet vallen onder de toepassing van de besluitwetten van aanwerving.

Deze mannen zullen, van 16 tot 45 jaar, voor de duur van de oorlog, mogen worden toegelaten een verbintenis aan te gaan zo zij de vereiste geschiktheid bezitten. Zij zullen hun wapen of dienst mogen kiezen naargelang de vereisten der aanwerving het zullen toelaten.

Art. 2. Belgen die onder het bereik der militieverplichtingen vallen.

Onder voorbehoud van geschiktheid zullen zij, voor de duur van de oorlog, een verbintenis mogen aangaan vóór de datum vastgesteld voor hun intrede bij de werkelijke dienst als miliciens.

Hebben de keuze van het wapen of de dienst naargelang de vereisten der aanwerving.

- a) De gehuwden die voor 1 juli 1886 geboren zijn;
- b) De ongehuwden, vóór 1 juli 1881 geboren;
- c) De mannen die, thans in Holland verblijvend, de grens overgestoken hebben met het verlangen een verbintenis aan te gaan.

Art. 3. Tenzij zij slechts tot de hulpdiensten geschikt zijn, mogen alleen hun wapen kiezen, de ongehuwden, die na de 30^e juni 1881 en voor de 1^e juli 1886 geboren zijn.

Art. 4. De onderdanen van het Groot Hertogdom Luxemburg, die in de Verbonden Landen verblijven, minstens sinds het begin van de oorlog, zullen insgelijks van 16 tot 45 jaar een dienstverbintenis mogen aangaan, zo zij geen betrekking met de Duitse of Oostenrijkse nationaliteit hebben, 't is te zeggen zo hun bloedverwanten in opgaande lijn deze nationaliteit niet bezitten of bezaten.

Dit voorbehoud is insgelijks toepasselijk op de Belgen die aan geen militieverplichtingen onderhevig zijn en zou desgevallend tot de weigering van toelating tot dienstneming aanleiding geven.

Art. 5. Om te kunnen worden aangenomen, zullen de vrijwilligers van minder dan 18 jaar oud, de toestemming van de vader, de moeder of de voogd hoeven voor te leggen, met uitzondering evenwel, dezen die uit Holland komen en die deze toestemming niet dienen te bezitten.

Art. 6. Al de vrijwilligers, zonder onderscheid, zullen naar een I.K. der infanterie worden gestuurd, waar zij, gedurende enige weken, het onderricht van infanterist zullen ontvangen.

Art. 7. De akten van dienstneming zullen worden opgemaakt volgens de door de belanghebbenden overgelegde eenzelvigheidsbewijzen en, bij gebrek aan deze, volgens de verklaringen van deze mannen, in zover deze verklaringen, namelijk voor wat aangaat de ouderdom, als waarschijnlijk kunnen aanzien worden.

Art. 8. De vóór 1 januari 1887 geboren Belgen, chauffeurs of motorwielrijders van beroep of die volkomen op de hoogte zijn van het bestuur en het onderhoud van de automobiervoertuigen, mogen worden toegelaten een verbintenis aan te gaan met het oog op het bekleden van soortgelijke bediening.

Hun aanvragen zullen, te dien einde, hoeven toegestuurd aan de "Commandant du Grand Parc Automobile de réserve à Calais".

Art. 9. Worden ingetrokken de vroegere schikkingen aangaande de vrijwillige dienstnemingen voor de duur van de oorlog.

26 augustus 1916

De diëtetische schommel (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 23 augustus.

Waarom zouden wij het onderwerp niet ineens uitputten, in afwachting ... dat wij zelf uitgeput zijn? - De actualiteit trouwens dwingt mij, hier terug te keren tot de schommelingen die ons voedingsregime ondergaat, schommelingen die, na een paar maanden rust, nu ineens onrustbarend vlug en -afwisselend zijn geworden.

Na vlees, gaat het ditmaal om brood: nauwelijks zijn diegenen, welke hun malen in restaurants genieten, op periodieke vleesloosheid gesteld, waartoe, naar men mij verzekert, de restaurateurs het hunne bijdragen door beperking van de verkrijgbare schotels, of daar duikt een nieuwe broodkwestie op. Dat zij voor de Belgische bevolking van nog heel wat groter belang is dan die van verminderd vleesgebruik, welke trouwens niet algemeen is, spreekt vanzelf; ik heb er overigens welsprekende bewijzen van, die ik u straks overleg.

Ik juichte hier, nog geen week geleden, vanwege het gemak waarmede wij in de laatste tijd aan wittebrood komen; ge herinnert u de middelen daartoe: of ziek worden, of aankloppen bij de "Koninklijke Nederlandse Commissie tot Regeling der Voorziening van noodzakelijke levensmiddelen in België", die het veel gemakkelijker is, "Comité-Fleskens", en veel moderner "C.R.F." te noemen. Welnu, terwijl ik u dit met een zeldzaam genoegen aan het mededelen was, complotteerde men achter mijn rug om die dubbele weldaad eenvoudig uit de voeten te ruimen. Ten eerste zal men, naar ik hoor, in een dichte toekomst heel wat strenger worden bij het verstrekken van wittebrood aan maaglijders; ten tweede: de uitvoer

van zulk brood uit Holland door tussenkomst van het "C.R.F." werd stopgezet, zelfs zonder naar die dichte toekomst te wachten. Aldus volgt de een levens ... vereenvoudiging op de andere, onmiddellijk en zonder mededogen. Hemel, wat leven wij vlug tegenwoordig, - in afwachting weer dat wij vlug sterven! ...

Dat het "Nationale Comité" zijn wittebrood niet gaarne verspild ziet aan wie het niet absoluut nodig heeft, is te billijken. Was ons bruinbrood nog even slecht als enkele maanden geleden, dan zou ik de profylaxe als een hoofddeugd der geneeskunde inroepen tot wettiging van het wittebrood, dat ook gezonden wisten te bemachtigen. Maar dit is niet het geval: de meeste onzer bakkers zijn heel knap in het kneden, desemen en bakken van oorlogsbrood geworden, en ik ken mensen die wittebrood krijgen, maar nu en dan een boterhammetje bruinbrood gebruiken ... als dessert. - Nu hangt wel weer een nieuw gevaar boven ons hoofd: het gerucht loopt met halsstarrigheid, dat onze dagelijkse broodportie gaat verminderd worden. Wie zulke geruchten verspreidt, gesteld dat ze vals zijn, moest men hangen. De vraag is echter: zijn ze vals inderdaad? Ik hoop het; ... al werden toch de porties meel, die op het platteland verstrekt worden, reeds kleiner. Zijn wittebrood vervangen te zien door bruinbrood: ik stel mij heel goed voor, dat enkelen het niet dan met angst en weemoed tegemoet zien, - te meer dan nog als de bruine mik nog kleiner uitvallen gaat dan zij vroeger was ...

Dat de Hollandse regering zich genoopt zag, uitvoer van brood naar België te verbieden, is echter nog heel wat erger. Ik zegde het u: het "Comité-Fleskens" bewijst hier enorme diensten. Deze worden echter nog niet algemeen ingezien, maar wie er deelachtig in is - en iedereen kan het worden, ik bedoel al de gemeenten, die het maar wensen, - weet ze naar waarde te schatten en verbergt dan ook zijn dankbaarheid niet. Het bewijs vindt men in de brieven, die het comité

ontving ter gelegenheid van de maatregel, die de Nederlandse regering trof.

Ik mocht inzage nemen van sommige van die brieven van burgemeesters uit de provincie Brabant. Uit alle blijkt dat de maatregel beschouwd wordt, en terecht, als een ramp. – “Krijgen wij geen brood meer,” zegt de ene, “dan gaan de mensen hier van honger niet meer kunnen werken”; hetgeen een andere als volgt verklaart: “Tot 15 september a.s. blijft de nood zeer groot, omdat bij vele kleine landbouwers het graan van verleden jaar op is, en dat er voor gezegde datum geen graan van de nieuwe oogst mag gemalen worden. En vele van die kleine landbouwers kunnen van het (nationale) Comité weinig of niets bekomen” een derde vult aan: “de nood laat zich nog nijpender gevoelen, nu de bevolking verstoken is van aardappelen, en er weinig hoop bestaat, spoedig in de zo dringende behoefte aan dit voedingsmiddel te kunnen voorzien”; terwijl een vierde burgemeester, uit een Waalse gemeente ditmaal, er aan toevoegt: “la ration de farine à distribuer à chaque chef de ménage de notre localité étant diminuée” (ik deelde het u daareven mede) “la classe nécessaire aura faim et se verra plongée dans la misère”. Een andere Waalse gemeente was juist toegetreden tot het “C.R.F.”, toen de uitvoer verboden werd; en nu is de burgemeester het hart in: “Notre population” schrijft hij, “attendait avec impatience ces pains qui devaient servir d'appoint aux 250 gr. de farine qu'elle reçoit par jour, quantité absolument insuffisante pour des ouvriers agricoles qui, en cette saison, sont occupés aux durs travaux des champs du lever au coucher du soleil”. De nijverheidsstreken staan er trouwens niet beter voor: “De pijnlijke tijding heeft de diepste indruk gemaakt op onze bevolking, die voor de overgrote meerderheid fabriekswerkers, en in groten getale arbeidsloos zijn”, schrijft een Vlaams burgemeester. Zodat al die overheidspersonen zich zeker verenigen in de wens van een hunner

aan de Minister van Buitenlandse Zaken van Nederland: "Wij nemen de eerbiedige vrijheid Uw Hoge Welwillendheid te bidden, al het mogelijke te doen, opdat de broodzendingen naar ons diep beproefd België opnieuw toegelaten zouden worden." - De oprechtheid der bede moge de naïefheid van de stijl vergoeden: dit zijn geen klachten, men mag het niet vergeten, van particulieren die van overdrijving konden verdacht worden: hier zijn officiële verantwoordelijke personen aan het woord in naam van uitgebreide gemeenschappen. Het zijn verder stemmen, men lette er op, uit het rijke Brabant: men stelle zich dan de toestand in minder gezegende streken van België voor ...

Dat wij aan het uitvoerverbod hier in België zoveel verliezen, dacht men in Holland misschien niet. Men mag echter gerust zijn: Waal noch Vlaming schiet er de moed bij in. Verbeeld u, dat men in sommige gemeenten, vooral in de voorsteden van Brussel, tegen zulke ontmoediging gevonden heeft ... kookscholen in te richten. Hier dringt zich een gemakkelijke ironie vanzelf op: leren koken aan lieden die honger lijden en daar waarlijk door niets in verhelpen kunnen! Die ironie echter ware misplaatst: hoe minder men heeft, hoe zorgvuldiger men er mee om moet gaan; hoe meer men moet zien, vooral niets verloren te laten gaan. Dat nu leert men in die scholen aan, en, hoop ik, met succes. In elk geval weet ik van een school, die door talrijke leerlingen, zonder de minste ironie, bezocht wordt. Voor wie niet naar school kan gaan, worden in sommige gemeentemagazijnen (die, tussen haakjes, in enkele gemeenten al bijzonder slecht voorzien zijn, terwijl dit elders, onbegrijpelijkerwijze, niet het geval is), worden, zeg ik, keukenboeken, of beter: keukenbrochures uitgedeeld, waar men goedkoop en voedzaam eten, vooral met rijst als basis, in leert bereiden. Die komen zelfs de burgerij te pas: of wij Italianen waren, zijn wij ons met verwoedheid op het klaarmaken en smakelijk vinden van allerlei risotto toe gaan

leggen, en vaak met bijval. Ook ons zijn zulke boekjes dus van nut. Al halen wij wel eens bij voorbaat, en misschien ten onrechte, onze neus op voor het recept van aanbevolen schotels. Wat zegt ge bijvoorbeeld van rijst met mosselen? Ik ken mensen die het nooit zouden aandurven.

En à propos van mosselen: het is, met garnaal, de enige zeevis die ons nog bereikt, - misschien omdat het geen eigenlijke vis kan genoemd worden. Het belet niet dat er ruime hoeveelheden van gebruikt worden.

Een plaatselijk blad meldt heden dat het verbruik van garnaal voor Brussel van 5000 tot 25.000 kilo per week, dus tot het vijfde van gestegen is. Wat de mosselen betreft, vroeger door het eigenlijke volk zeer begeerd (iedere week brachten talrijke schuiten hun waar uit Zeeland aan op dagen die het volk blijkbaar goed kende, te oordelen naar de massa, die telkens op de aankomst te wachten stond), - wat de mosselen betreft: die dreigen weer te duur te worden om nog als eigenlijk volksvoedsel te kunnen gelden. De aanvoer is trouwens daartoe vermoedelijk te klein. Ik hoorde echter gisteren een denkbeeld opperen, dat ik bijtreed, omdat het de volksvoeding zeker en in hoge mate ten goede zou komen: Waarom neemt het "Comité-Fleskens" het niet op zich, mosselen in te voeren en over de verschillende gemeenten, die er vraag naar doen, te verdelen? Bij gebrek aan vlees, bij gebrek aan vetwaren, bij de tegenwoordige vermindering aan brood, zouden de mosselen zeer zeker aan velen welkom zijn ...

Protestanten in het Belgische leger.

Onze correspondent te Havre schrijft:

De meeste protestanten die er in België zijn vindt men in het Waalse deel van het land, vooral in Henegouwen en de provincie Luik. Voor de oorlog waren er geen protestantse veldpredikers. Bij de algemene mobilisatie, die aan de oorlogsverklaring voorafging, nodigde baron de Broqueville, minister-president en minister van oorlog, de gelijkheid op elk gebied willende uitstrekken, de protestantse kerken uit een lijst van predikanten op te stellen, die veldprediker konden worden.

Voor de vesting Antwerpen benoemde de minister einde september 1914 de heer P. Blommaert, die bij de hospitaaldienst van het leger was en in vreedstijd bij de infanterie had gediend, tot veldprediker. Hij kende Nederlands, Frans, Engels en Duits. Na de val van Antwerpen kreeg de heer Blommaert opdracht als veldprediker de Belgische hospitalen langs de kust te bezoeken.

Spoedig werd hem zes veldpredikers toegevoegd: de heren Hugé, Wautier d'Aygalliers, Hoyois, Dupont, Michotte en C. Blommaert. Eén van hen is reeds overleden: dr. Joseph Hugé, veldprediker te Calais is daar op 6 juli jongstleden gestorven.

Joseph Hugé, in 1880 te Cuesmes geboren, studeerde te Geneve en was bij het uitbreken van de oorlog predikant bij de Unie van Nationale Evangelische kerken van België te Douvrain. Evenals zijn collega's gemobiliseerd, werd hij hospitaalsoldaat en maakte tot februari 1916 de veldtocht mee. Hij nam deel aan de gevechten aan de IJzer. Het was een eenvoudig en nauwgezet man; in stilte deed hij zijn plicht. Hij is gestorven aan tyfus, die hij bij het verplegen van een tyfuspatiënt had opgedaan. Een talrijke schare geleidde hem naar het graf. Hij was algemeen gezien.

Op het ogenblik zijn er 5000 protestanten in het Belgische leger. Ze zijn over een front van 40 km verdeeld, hetgeen het werk der

protestantse veldpredikers moeilijk maakt. De minister van oorlog probeert hun die taak te verlichten.

29 augustus 1916

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft een verordening "betreffende opneming en behandeling der opbrengst van de aardappeloogst van 1916" uitgevaardigd en voorts aangevuld de verordening van 19 juli over de voorraadopneming van weefsels, gemaakte en gebreide goederen en van lintwaren in België.

2 september 1916

Bissing over België.

De 1^e september 1914 is te Brussel het Duitse gouvernement-generaal ingesteld. Naar aanleiding daarvan vroeg en verkreeg een verslaggever van de Vossische Zeitung een gesprek met gouverneur-generaal von Bissing.

Deze zegde, dat hij in het afgelopen jaar vooruitgang op elk gebied ziet. De aanwezige lichamen voor zelfbestuur werden zoveel mogelijk vrijgelaten. Ook het militaire bewind, door de gouverneurs der zeven bezette provincies uitgevoerd, werkt goed. De Duitse burgerlijke ambtenaren verdienen eveneens lof.

Wat de belastingen betreft is von Bissing er, naar hij zegde, in geslaagd de weg uit de indirecte belastingen voor de directe vrij te maken. Van de allergrootste, zegenrijkste uitwerking noemde hij de verordeningen betreffende de schoolplicht. De verbetering van het onderwijs voor de Vlamingen heeft ook goed gewerkt. Dat nog niet alle Vlamingen het onderwijs hebben dat von Bissing dit "levendige en vooruitstrevende" volk toedenkt, komt door de omstandigheden, die niet zo ineens kunnen veranderd worden. "De opening van de

Vlaamse universiteit te Gent heeft bij de verstandige Vlamingen verwachtingen gewekt, die zich stellig ook in latere tijd zullen verwezenlijken. "Onze wens" voegde von Bissing er aan toe, "is slechts, het Vlaamse volk de nodige nationale versterking en beschavingsverheffing te geven." Een oude eis der Vlamingen, waarvoor zij zo lang hebben gestreden!

"over de kwesties van het hoger onderwijs in België gedurende de oorlog zal men later zeker nog dikwijls spreken. In geen oorlogvoerend land heeft men de gehoorzalen van de universiteiten gesloten, behalve in België. Alle pogingen om de leidende kringen op de weg van verstand en doelmatigheid te brengen mislukten. Men wil niet! Laat de jeugd haar beste jaren verdromen en bega de onlogica, de jongelui die van de gymnasia komen nu reeds in het derde jaar de mogelijkheid te ontnemen, hun studie te voltooien. Het is een slecht patriottisme, dat zich hier openbaart. De geschiedenis zal eens haar vonnis vellen over de mannen, die dat hebben gewild. En men kan nu al zeggen: het werkzame Belgische volk, dat men door die maatregel in zijn ontwikkeling heeft belemmerd, zal eens, wanneer alles weer normaal is geworden, van de verantwoordelijke mannen, die dat hebben bewerkt, rekenschap vragen. Gent komt dus ten gepaste tijde en als vermaner en als aanklager tegelijk."

Wat de voeding betreft, bestreed von Bissing de bij sommige Duitsers heersende mening, dat er in België geen schaarste is. Dat is maar schijn. De prijzen zijn er veel hoger dan in Duitsland. Er zijn er tienduizenden, die in weken en langer geen vlees gegeten hebben. Het Duitse bestuur moet er voor zorgen, dat de veestapel in stand blijft en dat de arbeiders, vooral de mijnwerkers, er met de voeding beter aan toe zijn dan de werklozen en lieden, die hun plichten als staatsburger niet willen vervullen."

Naar de laatste overeenkomsten worden de producten van de Belgische grond voor de Belgische bevolking gebruikt. Er gaat niets van naar Duitsland. Feitelijk is de bevolking in België in tal van artikelen net zo op rantsoen gesteld als in Duitsland.

Verder sprak von Bissing over sociale maatregelen en de belangen van Duitsers.

4 september 1916

Uit het Etappegebied.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De verbindingen tussen Vlaanderen en de overige delen van het bezette gebied in België worden steeds moeilijker; het nieuws hoe langer, hoe schaarser. Slechts ambtelijke berichten bereiken ons nog, waarvan hier een overzicht moge volgen over de afgelopen weken.

Op 23 juli heeft de opperbevelhebber, hertog Albrecht van Wurtemberg een besluit getekend, waarbij koperen, tinnen en nikkelen voorwerpen werden in beslag genomen. Het luidt in zijn geheel aldus:

1. Bij deze worden voorwerpen van huishoudelijk of ander gebruik, welke geheel of voor het grootste deel bestaan uit koper, nikkel, tin of mengsels van deze metalen, vooral geel koper, brons, similor, argentan of alpaca in beslag genomen; ze zullen binnenkort worden weggehaald.
2. Zullen worden genaast en weggehaald zowel vaste als losse voorwerpen. Het besluit betreft eveneens voorwerpen, die voor verkoop bestemd zijn, die niet meer in gebruik zijn of die zich bevinden bij personen, welke deel uitmaken van het Duitse leger. Uitgezonderd hiervan zijn: 1° de kerkelijke voorwerpen;

2° geleidingen voor water, gas en verwarming, verlichtingstoestellen, welke vast zijn, badkachels, deurknoppen en venstergrendels, en versieringen van meubels; 3° voorwerpen, die wegens hun kunstwaarde of hun geschiedkundige waarde of om andere belangrijke redenen van inbeslagname vrij worden gesteld door etappe- of plaatselijke kommandanturen, welke hiervan bewijs moeten afgeven.

3. Personen, die genaaste voorwerpen bij zich thuis bewaren, zijn er voor verantwoordelijk dat deze voorwerpen bewaard en ter beschikking blijven. Totdat zij weggehaald worden mag men ze gebruiken; het vervreemden is verboden.
4. Personen, die genaaste voorwerpen bij zich thuis bewaren, zijn gehouden deze in te leveren op dag en plaats, door de kommandanturen te bepalen. Vaste of moeilijk te verplaatsen voorwerpen, waarvan de inlevering op de bestemde plaats moeilijk of onmogelijk is voor de bezitters, moeten worden opgegeven om te worden afgetakeld en weggehaald.
5. Het weghalen der genaaste voorwerpen, welke zich zouden bevinden in verlaten huizen of verdiepingen, zal worden geregeld door de kommandanturen. Ditzelfde zal ook geschieden, wanneer die huizen of gedeelten daarvan in gebruik zijn bij instellingen of personen, behorend tot het Duitse leger.
6. Wanneer de genaaste voorwerpen zijn weggehaald, zal hun waarde aan de eigenaar of zijn plaatsvervanger betaald worden volgens onderstaande berekening.
 - Voor 1 kilo koper, 1,50 tot 2.50 F;
 - Voor 1 kilo geel koper, 1,00 tot 1,50 F;
 - Voor 1 kilo brons, similor of argentan, 1,20 tot 1,75 F;
 - Voor 1 kilo zuiver nikkel, 4,00 tot 6,00 F;
 - Voor 1 kilo tin, 3,50 tot 5,50 F;

Bij het bepalen van het gewicht zijn geraamten van niet genaaste stoffen vervaardigd, niet mee te rekenen.

Is de eigenaar afwezig, dan zal aan de burgemeester een rekvisitiebon worden gegeven.

7. Tegen betaling kunnen onmisbare huishoudelijke artikelen, als ketels, wasketels, bakovens, pannen, kandelaars, badkuipen en pompen, vervangen worden door andere. Zijn er onderdelen nodig, dan heeft men dat op te geven aan de kommandanturen.
8. Zal bestraft worden met gevangenisstraf tot 5 jaar of boete tot 10.000 mark of een van deze straffen:

1°. Hij, die met overtreding van art. 3 genaaste voorwerpen zal doen verdwijnen of ze op enigerlei wijze aan de naasting zal onttrekken;

2°. Hij, die met overtreding van art. 4 de genaaste voorwerpen niet afgeeft of aangeeft.

Elke poging is strafbaar.

Buiten de straf, kunnen de voorwerpen, waarover het gaat, in beslag worden genomen, zonder er rekening mee te houden of zij de overtreder toebehoren of niet.

Bevoegd zijn de Duitse militaire overheden en rechtbanken.

Een soortgelijk besluit verordent de inbeslagname van voornoemde metalen in inrichtingen van handel of nijverheid.

Een verordening van 8 augustus regelt de verplichte aanmelding bij aankomst en vertrek in de grensstreek aan Nederlandse zijde, zij luidt als volgt:

1. De gemeenten van de grensstreek aan Nederlandse zijde zijn verplicht binnen de 24 uur aan de naaste plaatselijke kommandantur op te geven de naam van iedere burger, die er komt wonen of er uit vertrekt.

2. Overtredingen worden gestraft met boete van ten hoogste 1000 mark of ten hoogste 3 maanden gevangenis.
3. Bij overtreding zijn strafbaar: 1° de burgemeester, 2° de secretaris, 3° de politieagenten.

Men schrijft ons van Belgische zijde:

Hoover, de vertegenwoordiger der Amerikaanse commissie voor voeding in België, is dezer dagen in Havre geweest, waar hij een lang onderhoud gehad heeft met Berryer, de minister van binnenlandse zaken, over de bevoorrading van België.

Hij heeft medegedeeld, dat de kosten van de commissie zullen stijgen tengevolge van het duurder worden der eetwaren in Amerika. Uit hoofde van de moeilijkheden van het vervoer heeft men in juni en juli te kampen gehad met grote moeilijkheden voor de aanvoer van eetwaren over zee.

Op het ogenblik is deze zaak ten beste geregeld door de Belgische regering en de toevoer zal nu weer zeer geregeld kunnen geschieden.

De oogst in België.

Berlijn, 4 september. De Landman, een te Brussel versijnd dagblad, meldt dat de warmte de laatste weken voor de ontwikkeling van het graan zo bevorderlijk is geweest, dat reeds thans, te midden van het binnenhalen, een oordeel over de vooruitzichten van de oogst kan worden gevormd.

De over het algemeen goed binnengekomen gerst heeft bij gedeeltelijk dorsen een opbrengst aan koren geleverd die ten volle met het gemiddelde van het afgelopen jaar overeenkomt. Een even goede, gedeeltelijk zelfs betere opbrengst schijnt thans de allerwegen uitgezaaide rogge te beloven. Van het stro kan hetzelfde

gezegd worden, behalve dat het in verscheidene districten te lijden heeft gehad van de regen. Een recordoogst levert de tarwe, die tot volle rijpheid is gekomen, terwijl haver dezelfde ontwikkeling toont. De opbrengst van de vroege aardappelen is goed. De hooilanden beloven een uitstekende tweede snit. De weide verschaft aan het melkvee en aan de jonge beesten gelijkmatig sappig en rijk voedsel.

Uit Luikerland.

Sint-Truiden, 1 september.

De duivel zit er toch op, zegde nu voor een paar dagen een wakkere ossenboer, die een zwaar geladen kar mest naar zijn veld bracht: kijk nu, het is om stapelgek te worden, Na deze middag één uur, mogen we geen aardappel meer van ons land halen, zonder papier van de burgemeester. Als het zo verder gaat, moeten we er toch allen aan. Men laat ons geen hennenpluim. Wat moeten we eten? Waarmee moeten we onze beesten voeden? Men zegt ons: win goede vruchten; zorg voor goed graan, en we kunnen aan geen "grijze mik" (kunstmest) komen. Men zegt en raadt ons aan: hou kippen. En we hebben geen korrel graan om ze in de bek te steken.

Hij eindigde met een lelijke vloek tegen de oorlog en de oorlogvoerders, die ik hier niet kan neerschrijven, en draafde morrend zijn kar na.

Zijn de aardappelen goed? vroeg me deze morgen een soldaat, zo sprak een grote boer, die ik trof in de wijd open poort van zijn erf.

Neen, zegde ik hem vlakaf, neen ze zijn niet goed; ze rotten en er hangen er niet genoeg aan de struiken.

Ja, maar, zegde de soldaat, verleden lente heb ik er hier nog rotte ingekuilde gevonden, en veel zijn er gerot in dit dorp. En het was wel

dezelfde soldaat, die toen gekomen was. En hij schreef alles op, wat ik hem zegde. Maar dat de aardappelen, laat in het jaar, al hier en daar een rotte in de kuil krijgen, dat kan toch geen boer verhinderen. Ik heb toch niet meer gehouden dan ik mocht. Straffen zullen ze me niet. Wat zal er nu weer gebeuren? Het is hier in het dorp een lamentatie van de andere wereld. Kunnen we er aan doen, dat het oorlog is?

En zo klaagt het hele dorp, en al de dorpen, zover als ik ze hoor en ken. Zo klaagt men op het veld van oogstland tot oogstland, op de mijt haver, op de zaterdagmarkt hier en in al de cafés, waar de boeren die dag menigvuldig bijeenkomen. Onder hen zijn er te veel, die vergeten of niet weten of niet willen begrijpen, dat niet zij alleen, dat niet België alleen wordt getroffen, en dat toch heel het land, ook zij, die geen landbouwers zijn of die willen werken, ook met vrouw en kinderen moeten gevoed worden.

Een andere last, misschien heel wat zwaarder en gevoeliger, drukt thans de ganse boerenstand: de nieuwe belastingswet. Het spreekwoord: "Dors maar op, de boer moet toch alles betalen", kent hier het kleinste kind. Dit spreekwoord komt niet uit de stad. Het is gegroeid uit de boerenaard zelf, meer bepaald uit de overtuiging, die de boer in zijn ziel draagt, zo vurig als zijn geloof, dat er in het ganse land geen mens is, die zo belast en overbelast wordt als hij. Ja, dat er een ontelbare menigte Belgen zijn, die veel meer genieten en veel gemakkelijker ook dan hij hun dagelijks brood verdienen, doch weinig of niets aan belastingen betalen. Moest hij dit echter bewijzen, dan schieten hem daartoe allerlei gegevens te kort, wat echter nog niet wil betekenen, dat hij beslist ongelijk heeft. Zo in het laatste vierde van de vorige eeuw de boerenstand is opgebloeid, dank aan verschillende oorzaken, waarover we reeds vroeger hier hebben gesproken, dan is het toch maar altijd nog een feit, dat handel en nijverheid veel wijder aan het uitvleugelen zijn geraakt en

menigvuldige kleine boeren nog altijd hard hebben te slaven, om de twee eindjes aan elkaar te knopen. Men kan toch de oorlogswinsten niet als normaal beschouwen?

Ons ganse belastingstelsel loopt sedert jaren op zeer manke poten. Men heeft over die zwakheid, een duidelijk gebrek van ouderdom en onachtzaamheid, wel eindeloos gesproken in pers en kamer, doch daarop antwoordt de boer weer met een spreekwoord: woorden zijn geen oorden. Want tot woorden is het tot op de huidige dag gebleven. Zo zegde mij een stedeling, iets wat ik zo goed weet als hij: "Mijn broer is boer en betaalt een heleboel belastingen van uiteenlopende aard. Zijn eigenaar is kiesbaar voor de senaat. Eigenlijk betaalt deze geen cent belasting op de menigvuldige eigendommen die hij aan God weet hoeveel boeren verhuurt. Hij maakt eenvoudig het aanslagbiljet aan zijn huurders over, of laat het hen nog niet eens inzien, maar zorgt ervoor dat ze elke Sint-Andries (de vervalddag hier van de landpachten), boven de pachtsom ook nog de belastingen aanzuiveren. Mijn broer leeft goed, doch wat al beslommeringen voert het leven hem aan. Als het één goed gaat op zijn landerijen, draait het ander hem tegen in zijn stallingen. Dit is geregeld zo, elk jaar. Ik ben leraar en verdien, onder ons gezegd, met goed te werken, meer dan tweemaal wat ik nodig heb om gerust te leven. Mijn oogst gedijt geregeld. Op dit gebied niet de minste zorg. Voor de oorlog huurde ik een groot huis in de grote stad. Ik betaalde 300 frank belasting. Thans bewoon ik een "appartement", ruim en mooi, met genot van een grote tuin. Mijn huismeester betaalt de belasting. Ik geen duit. Is dat nu rechtvaardig?

Zoals die stedeling, kunnen oneindig veel Belgen spreken. Ik heb in deze oorlogstijd, wat heb ik het nog fris in het geheugen!, in een Duits blad spot gelezen over de belasting, die de Belg moet betalen op deuren en vensters: "Weet ge nu, zo was het slot, waarom in België zoveel huizen zijn met te weinig vensters of met blinde vensters?"

Ik beweer nu niet dat de Duitse belastingschuldige er op elk gebied beter aan toe is dan wij. Ik vermoed wel, dat hij ook in zijn belastingwezen vermolmdde stijlen en oude hekken te steunen heeft, alhoewel hij ze graag onder het brandhout zou werpen. Doch wie zich aan anderen spiegelt, spiegelt zich zacht – en vooral helder. Ons ganse belastingstelsel drukt al te zeer op de ruw arbeidende man, al te weinig op de herenarbeiders, zo merkkelijk op het onroerend eigendom, dan toch nauwelijks op het roerend goed, of wat ik zal noemen: de geldbouw.

Bleven nu de belastingen maar enkel beperkt tot het onroerend eigendom, al moet ook de landbouwer ook nog deze van zijn eigenaar betalen, die er alle voordeel en zedelijke kracht van geniet. Doch er is wel wat anders. Er zijn de onrechtstreekse belastingen en de verraderlijke belastingen, die men niet ziet, niet voelt, die de gevaarlijkste zijn, omdat men ze niet op een blad thuis krijgt, ze niet berekent, ze niet kan berekenen. Toch niet als men, zoals de menigte landbouwers, met dit stelsel onvoldoende op de hoogte is. Wie is daarvan volkomen op de hoogte? Van de onrechtstreekse belastingen zullen we niet spreken, ze worden door iedereen in de meeste van hun vertakkingen gedragen. Toch zijn er, die de veldarbeid meer treffen. We zullen maar even aanhalen de belasting op de ingevoerde granen, doch duidelijker wijzen op de uitvoerrechten op fruit en paarden, waarvan er jaarlijks voor miljoenen en miljoenen aan Duitsland worden geleverd. En het suiker dan? Het is nauwelijks te geloven. Onze suikerfabrikanten betalen voor elke zak van 100 kg voortgebracht suiker, 15 frank belasting. Accijnzen is de mooie wetsnaam. Die zak suiker gaat naar de stapelhuizen van Antwerpen of Tienen. Het is natuurlijk niet de heer fabrikant, die de som betaalt. Het is de boer, wiens bietenkoopprijs in verhouding tot die belasting wordt vastgesteld. Mooier nog! Voor elke zak suiker, die het land verlaat, gewoonlijk naar Engeland,

ontvangt de fabrikant zijn 15 frank weer. Daaruit volgt eenvoudig weg, dat de Engelsen onze suiker minder betalen dan wij zelf, en dat ze gebak en ingemaakt voedsel, met ons suiker bereid, hier even goedkoop kunnen bezorgen, als de grootste huizen van Antwerpen of elders. Afschaffing van die belasting, werd sedert jaren herhaaldelijk in onze wetgevende kamer voorgesteld en besproken. Zij zou uitbreiding geven aan onze suikerbietenteelt. Doch weer is het hek aan de oude stijl gebleven.

We gewaagden van verraderlijke belastingen. Ze zijn, zo waar, niet gering. Zoals de teringziekte aan het lichaam, vreten ze de boerderij, die niet oergezond is, op.

De verplichte verzekering van het dienstvolk en die van de eigen lieden kost geld. De pandschulden uit veel vroeger jaren, veelal drukkend op al de landerijen, eisen geregeld een zware intrest. Het "kwaad geld", tot 15 procent op alles wat de boer op openbare veilingen koopt, voornamelijk op grond en vee, drukt op elke jaarlijkse begroting. Zo hij dan niet met gereed geld betaalt, omdat het hem veel moeilijker gaat dan handelaar of nijveraer, om aan krediet te geraken, loopt nog de intrest tot aardige sommetjes op. Leerplicht en weerplicht, beide zo onlangs in ons land verscherpt, we moeten het toch ook zeggen, zijn voor elke landsman, boer en arbeider, een echt zware belasting. De kinderen zijn gedurende lente en zomer bijna onontbeerlijk voor licht handwerk, zoals wieden, dunnen, rapen en weiden. Thans moeten ze veel worden gemist en vervangen door volwassenen. Later, als de jongens dienstplichtig worden, moeten ze, de enen voor, de anderen na, naar de kazerne. Daar kosten ze de vader geld en hun plaatsverangers op de hoeve insgelijks. De oorlog heeft de belasting van het vlees aangevoerd. De landsman "staat op zijn grammen" voor wat broodvoorziening betreft. Hij heeft te weinig om zijn aan de open lucht gewende en verslindende maag het stilzwijgen te doen bewaren. Meer dan eens

per dag heeft hij varkensvlees nodig. “Dit houdt tegen,” zegt hij zo schilderachtig. Nu ken ik wel zeer goed een welgestelde – ik zeg lang niet: rijke – boerderij, waar voor de oorlog de vleesvoeding 2000 frank kostte maar nu kost ze 6000 frank. Dit maakt toch wel 4000 frank uit voor de lijst van mijn verraderlijke belastingen? Onafgezien nog van de onrust met het oog op de toekomst. Want als het varken tegenwoordig “gekeeld” wordt, is de pachteres nog niet zeker of ze voor het volgende tafeloffer voldoende krachtvoedsel zal vinden. Ik heb nog een negatieve belasting aan te tekenen: gebrek aan onderwijs. Zij drukt bijna uitsluitend op de Vlaamse boer, het meest op onze middelmatige en kleine boerderijen. De regering alleen heeft hier schuld. Gans ons middelbaar en hoger onderwijs wordt in het Frans gegeven. Onze Vlaamse landbouwingenieurs kennen maar één technische taal: de Franse, maar één taal half, buiten hun gewestspreek: de Franse. Om te weten in welk potsierlijk bargoens onze landbouwvoordrachten worden gehouden, moet men ze bijgewoond hebben, zoals wij. Op dit gebied is de toestand treurig, onhoudbaar. Oude cijfers, die ik terugvind, kunnen hier nog ophelderend werken. In 1846 telde België 1.083.000 landbouwers. In 1895 waren er 750.000 Vlaamse boeren op 1.190.000. Dit maakt 75 Vlamingen tegen 44 Walen, of 63 procent tegen 37.

5 september 1916

Generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, heeft een verordening uitgevaardigd betreffende de regeling van de handel in boter en een verordening “betreffende het in beslag nemen van de rijwielbanden en het opnemen van de voorraden. (Beperking van het rijwielverkeer)”.

Verder is er namens de Duitse overheid te Brussel bekend gemaakt, dat “de prijs (basisprijs), die voor zoete melkerijroomboter, met ten hoogste 18 procent vreemde bestanddelen en voorzien van een

ambtelijk controlemerk, door de voortbrenger mag worden gevraagd bij de verkoop franco te Brussel, met inbegrip van de gebruikelijke verpakking, voorlopig tot 6 frank per kilo is verhoogd.”

7 september 1916

De Antwerpse diamantslijperijen.

De Duitse regering heeft volgens de Berlijnse Börse Zeitung aan de Antwerpse diamantslijperijen, die onder gebrek aan grondstof lijden, uit de aan de Londense syndicaatsfirma C. Breitmeyer toebehorende en in beslag genomen voorraden te Berlijn 80.000 karaat ter beschikking gesteld, waardoor de voortzetting van het bedrijf der Antwerpse slijperijen verzekerd is.

8 september 1916

Nieuwe verordeningen in bezet België:

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

In aansluiting op de verordening, welke het gebruik van room kwam beperken, is nu een besluit afgekondigd, dat het voederen van ongeroomde melk aan dieren verbiedt; deze mag alleen gegeven worden aan kalveren, die niet meer dan veertien dagen oud zijn.

Maximumprijzen werden vastgesteld voor suiker, melasse en suikerbietenstroop; zij zijn, per 100 kilo, voor ruwe suiker 55 F, voor gekristalliseerde 62 F, voor klontjessuiker 72 F. Evenals elke maand werden ook nu weer, om in te gaan op 15 september, hoogste prijzen voor zemelen, koren en brood vastgesteld; de broodprijs is van 45 op 46 centiemen per kilo verhoogd.

Tenslotte zijn de heersende bepalingen omtrent het verbod van betalen aan de onderdanen van vijandelijke staten op Roemeniërs

uitgebreid; op hen is ook de verordening betreffende het vermogen van onderdanen van vijandelijke staten toepasselijk verklaard.

Men meldt ons:

In de kring van Luik en omstreken wonen ongeveer 1000 Nederlandse gezinnen.

Deze Nederlanders hebben nu een vereniging gesticht onder de naam Samenwerking en onder erevoorzitterschap van de Nederlandse consul te Luik, de heer Ondenne, welke ten doel heeft het tekort aan levensmiddelen aan te vullen. Een deputatie van deze vereniging is op audiëntie geweest bij de gouverneur-generaal von Bissing te Brussel en is daar gunstig ontvangen.

Er werd verlof gegeven om maandelijks 10 kg levensmiddelen per gezin in België in te voeren, uitgezonderd zeep.

De afgevaardigden hebben toen passen gekregen en hebben zich in Den Haag gewend tot het Bureau van Uitvoer daar, waar zij wel geen beslist afwijzend antwoord ontvangen hebben, doch waar hen de raad werd gegeven zich tot de minister van financiën te wenden.

Dit nu is bij rekest gedaan en met verlangen wordt uitgezien naar een gunstige beslissing, in het belang van de Nederlandse onderdanen in België, die het er door de economische toestand en de duurte en schaarste der levensmiddelen hard te verduren hebben.

Wij lezen in Vrij België:

In "Smoller's Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft" (1916, eerste uitgave) berekent Prof. Karl Ballod, de bekende statisticus, de hoeveelheid levensmiddelen, die de Duitse legers in de bezette gebieden hebben gevonden. Voor België en

Noord-Frankrijk geeft hij aan 438 miljoen kg vlees, 657 miljoen kg aardappelen, 673 miljoen brood, 35 miljoen kg boter, wat 4 procent van het vleesgebruik en 6 procent van het broodgebruik in Duitsland uitmaakt. Daarenboven haalde Duitsland bij de aanvang van de oorlog uit België ruim 400.000 ton meel en ten minste 1 miljoen ton andere levensmiddelen. Is het te verwonderen, dat de Belgische bevolking thans van honger zou omkomen, indien uit Nederland en Amerika niet voortdurend levensmiddelen werden ingevoerd?

Kunst te Leuven (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 augustus.

Beeld u niet in, bid ik u, hier een beschrijving te zullen lezen van de toestand te, en het uitzicht van de stad Leuven, ruim twee jaar na de bekende gebeurtenissen. Wel zou zulke beschrijving de moeite lonen; ik zal er mij echter van onthouden, omdat ik weet dat de moeite vergeefs zou zijn, in deze zin dat zij, als ongewenst, u niet bereiken zou. Nog meer dan het "in twijfel, onthoud u", geldt "onthoud u bij zekerheid", en aldus zult gij van mij niet vernemen, hoe Leuven er tegenwoordig uitziet.

Zelfs wat er zoal te Leuven gebeurt, zal ik u niet mededelen. Behalve dan op dat ene gebied: de kunst. Het is mij telkens een verrassing hoe, in de hachelijkste omstandigheden, na de ergste slagen, de behoefte aan schoonheid bij mijn volk door alle leed heen breekt, - schoonheid die afleiding brengt, die over de teistering heenvoert en de levenszin wakker houdt. Ik ben de eerste geweest om de lichtzinnigheid te laken, waarmee het eigenlijke volk, in de angstigste uren, naar de talloze bioscopen liep - hun schoonheid! - en er het geld der liefdadigheid verteerde. Nu echter, na twee jaar, vraag ik mij af of de cinema niet het oproer heeft afgewend, het leven niet draaglijker heeft gemaakt, de toekomst niet gevrijwaard heeft. Meer

ontwikkelden, hoe ook weigerig in de aanvang en zelfs met een gevoel van schroom en schaamte, zijn weer kunsttentoonstellingen en concerten, en zelfs de schouwburgen, die talrijker dan in vreedstijd zijn, gaan bezoeken: zij hebben er ondervonden hoe wij buiten kunst niet kunnen; de meest sceptisch aangelegden, die de artiesten zelf zijn, gingen de sociale rol der kunst inzien en begrijpen; de schroom keerde in een gevoel van dankbaarheid.

Een Leuvens kunstenaar heeft begrepen wat een tentoonstelling thans voor zijne diepbeproefde stad kon betekenen. Niet alleen in opzicht van esthetisch genot, maar ook wat liefdadigheid en praktisch nut betreft. De kunstschilder, Alfred Delaunois, bij ons hoog aangeschreven als een zeer nobel artiest, één der zeldzamen die naar hoger dan materiële uitdrukking streven, vergeestelijking zoeken zonder daarom ooit literair te worden, tot de innige grond der zaken doordringen zonder naar symbolisme of andere occultisme te streven; - de zeer veelzijdige Alfred Delaunois, wiens gemakkelijkerheid steeds bezield wordt door de adel van zijn gevoel, ook in de arabesk der lijn en de verzadigde fijnheid der kleur; - Alfred Delaunois heeft, waar het gold, eerst een zeer behoeftige bevolking ter hulp te komen, daarna veel dat vernietigd was weer op te bouwen, eindelijk wat leven te schenken aan zijn stad door er vreemdelingen heen te lokken, - heeft, zeg ik, een comité "Art et Charité" samengebracht, dat in een zeer composiete tentoonstelling alles wist samen te brengen dat tot welslagen van het drievoudig doel kon samenwerken.

Die expositie is - eerste verrassing, - ondergebracht in het pas herstellde Geertruidaklooster; de bouwmeester, die de restauratie op zich nam, kanunnik Thierry, gaf blijk van een goede smaak en van een kiesheid die vele van zijn ambtgenoten missen. Schroomvallig werd bewaard wat kon, viel het ook buiten de stijl van het gehele; is sommig nieuw beeldhouwwerk er uit den boze, het bijgekomen

bouwwerk, daar waar herstelling niet volstond, is kieskeurig aangebracht zonder dat het naast het oude stoort. Zodat dit klooster een fraaie reconstructie werd, naast een keurige restauratie: dat de bijzonder mooie toren der Geertruidakerk, die er naast staat en onder de schoonste is in dit land, er niets bij verliest, en er zelfs, op de binnenplaats bv. van het klooster, aan stevig slank uitzicht bij te winnen schijnt, is voor de restaurateur een niet geringe eer.

In dat lokaal nu heeft Delaunois een tentoonstelling van kunstwerken weten bijeen te brengen, waar de eerste merkwaardigheid van is, dat schilders en beeldhouwers hun werk in volle eigendom aan het comité, als geschenk voor een tombola, afstonden, - tombola die natuurlijk de behoeftigen ten goede moet komen. Dient het gezegd dat de kunstenaars het werk gaven, waar zij zelf het meest van hielden? - Zeker, ook hier is heel wat geliefhebber, dat men vanwege de goede bedoeling een plaats moest gunnen naast eersterangs werken. Dat echter die eersterangs werken er zijn, is, voor bezoekers als voor armen, hoofdzaak. Daar hebt ge dan, in de eerste plaats te noemen, een heerlijk innige tekening van de grijze Xavier Mellery, een symbolische voorstelling van Leuven onder de gedaante van een Brabantse boerin, in de rouwkapmantel, tegenover de juwelerige stadhuistoren: Jakob Smits heeft er één van zijn allerschoonste doeken; een kruisberg vol dramatiek en oneindig wee; de oude Charles Hermans toont er eeuwig jong schilderwerk; de diepe Donnay een synthetisch Ardennenlandschap van diep bewogen gevoel. Alfred Delaunois, stond, behalve één van zijn schone landschappen, een reeks etsen af van Belgische kunstenaars die voor het ogenblik in den vreemde verblijven: een zeer goede De Bruycker, een waarlijk wonderbare Van Rysselberghe; Ciamberlani schonk een nobel decoratief doek; onder de beeldhouwers trekt vooral Jules Lagae door een zeer eigenaardig werkje aan. Nog velen zou ik er moeten noemen: Léon Frédéric, de betreurde Georges Lemmen,

Armand Rassenfosse, Eugène Laermans, Auguste Oleffe, - iedereen eigenlijk die hier naam heeft verworven of roem draagt. Ik wil sluiten met de vermelding van twee jonge talenten, hiervoor geheel onbekend, en wiens naam wij zeker voor de toekomst moeten onthouden: Louis Broka die, nog onder de invloed van een Degouves de Nuncques en een Le Sidaner, getuigenis van teer kleurgevoel aflegt, en Yvonne Missoul, een nog zeer jong meisje, naar ik verneem, van dewelke een fantastisch stilleven bijzonder de aandacht boeit.

Het nuttige in dit expositie-complex wordt vooral door de tentoonstellingen van architectuur opgeleverd. Ge weet hoeveel in België, zo in steden als op het land, weer dient opgetrokken: menigmaal schreef ik u daarover, en ik zal het nog wel meer moeten doen. Als voorbereiding daartoe helpen de verschillende afdelingen van deze architectuurtentoonstelling. Stadsarchitectuur dan eerst, waar de bezoekers met foto's getoond wordt wat de moderne bouwkunst in België aan schoonheid heeft gepresteerd: middel misschien tot voorkomen van toekomstige wanstaltigheid. Aan deze afdeling is, zoals vanzelf spreekt, een bijzondere Leuvense tentoonstelling toegevoegd, retrospectief en actueel. We leren er, met oude platen en schilderijen, het voormalige Leuven kennen; een reeks reproducties naar werken van Delaunois toont ons de vergeestelijkte schoonheid van Leuven vlak vóór de oorlog. Oude plattegronden kunnen bij heropbouw misschien helpen tot vaststelling van nieuwe rooilijnen. Intussen ontbreekt het geenszins aan nieuwe ontwerpen van Leuven's stedenschoon van morgen. Een andere afdeling houdt zich met architectuur op het platteland bezig: een ruime documentatie stelt lokalen en gewestelijke stijl vast, waar enkele geslaagde maquettes blijkbaar op geïnspireerd zijn, zoals naar algemeen oordeel behoort; nog nuttiger misschien zijn de foto's die tonen, hoe men niet moet bouwen: afschuwelijkheden uit de laatste vijftig jaar, gelijk men ze helaas maar al te dikwijls in onze dorpen

aantreft, en - die de oorlog heeft weten te sparen. Een derde afdeling van deze bouwkundige expositie is aan tuinaanleg gewijd; zij gaat vergezeld van praktische demonstraties in de tuin van het Geertruidaklooster; kunstenaars hebben zich verder beijverd te tonen hoe de meest gewone bloem een binnenhuis, en zelfs het schamelste, sieren kan: een niet onnodig voorbeeld in deze tijd dat men, vooral in kleine steden, niet veel uitgaat (daar heeft Leuven mij grondig van overtuigd!) En eindelijk is daar de afdeling voor werkmanswoningen: men heeft een wedstrijd ingericht voor typische plattegronden; men toont wat in het vak reeds is gepresteerd; ook hier zal niemand het nut van over het hoofd zien ...

Enige maanden geleden schreef ik u onder mijn "oorlogsmemoranda", dat de omstandigheden ook in België nieuwe industrieën hadden opgewekt, zij het dan ook, en gelukkig, vreedzame. Daaronder is de Belgische pop, door gravin de Mérode in het leven geroepen, door de vereniging "Romdéo" in het leven gehouden. In grote uitstalkasten zien wij boerenbruiloften en Alpijnse, gestoffeerde landschappen, binnenhuizen, en wat dies meer, waar de Belgische poppen met hun felblauwe ogen - hun bijzonder kenmerk, - en hun blakend goed humeur de overwegende rol in spelen.

Deze poppen zijn hier echter niet de aandoenlijkste: op dezelfde etage zijn de voortbrengselen uitgestald van het werk "Le Jouet Belge", waar mevrouw Franchomme de leiding van heeft. Het is zeer eenvoudig, maar doorgaans smaakvol speelgoed, door artiesten ontworpen en uitgevoerd door verminkte Belgische soldaten: vouwmessen op het heft van dewelke heel ons dapper leger defileert; uitgezaagde ganzen en konijntjes die allergrappigst zijn; speldendozen die Vlaamse boerenhuisjes voorstellen. Er is een Vlaams dorp aan zee, dat wij niet kunnen aanzien zonder dat ons hart feller gaat kloppen: de bakstenen toren der kerk van Lissewege, dat

machtige wonder, waarvan het lot ons helaas onbekend is, omringd van vissershutten, met als achtergrond de verwrongen bomen der wegen die het land voeren naar zee. Onschuldig, maar schoon is het hier afgebeeld, en ... wij weten niet wat daar nog van overblijft, van dat grootse en bemide en lange jaren vertrouwd; want - daar is het oorlog, thans. Aan die oorlog hebben zij onder het werk gedacht, zij die hem hebben meegemaakt en waar zij verminkt uit terug zijn gekomen, onze arme soldaatjes die dit dorpje hebben gesneden en samengebracht en gekleurd, naïef en zorgvol: is het daarom dat uit dit schamel speelgoed zooveel innigheid uitgaat, die ons boeit en nadenkend maakt? - Dat speelgoed blijft van de oorlog zeker een der schoonste souvenirs, ook, het dient herhaald, esthetisch ...

En nu zou ik u over nog iets van deze tentoonstelling, deze zeer geslaagde tentoonstelling waar al heel wat belangrijke concerten plaats hadden en voorlezingen gehouden werden, moeten vertellen: over Gobelinweefsels, nl., en vooral over allermerkwaardigste muurschilderingen, die Kanunnik Thierry te verzamelen wist. Maar die zijn een afzonderlijke brief ruimschoots waard. Die schrijf ik u één dezer dagen.

9 september 1916

Brood voor België.

Het Volk meldt, dat minister Posthuma verlof heeft gegeven, brood naar België uit te voeren.

De Belgische Cristallerie Val Saint Lambert sluit haar boekjaar met een verlies van 1.386.705 F. Uit de bijzondere reserve wordt tot dekking 975.321 F genomen, zodat een nadelig saldo van 411.383 F overblijft.

10 september 1916

Uit Luikerland.

Sint-Truiden, 3 september.

Er is vastgesteld dat de boerenstand over geen voldoende gemak tot het bekomen van krediet beschikt. Ik bedoel hier eigenlijk krediet uit de staatskas. Heel iets anders dan grondpandkrediet. Een overgroot aantal boeren zijn immers enkel grondhuurders en hebben tot bezit niets dan hun gebouwen, huis en stallingen, hun alaam, hun veestapel, hun veldvruchten en de waarde van hun arbeid. Laat staat dat gewone geldschieters dergelijk pand te wankelbaar vinden, dan toch mag men vertrouwen, dat de rijkskas wel middelen bij de hand heeft, om voldoende waarborg te hebben aan de schat van een boer, die geen grondeigenaar is, maar wel bezitter van een heel vermogen, geworden uit zijn stoffelijke en zedelijke waarde als arbeider.

De staat, die in 1906 en volgende jaren zo wraakroepend mild tegen de wil in van de meerderheid van onze bevolking, de nieuwe kolenbronnen van de Kempen aan inheemse en vreemde kapitalisten heeft weggeschonken en dezen gelegenheid heeft bezorgd miljoenen te winnen door speculaties, eer ze zelfs de bodem hadden gezien, waarin de koolschatten verborgen liggen, die staat kan toch ook wel iets doen voor de vlijtige boer, die jaar in jaar uit door slavenarbeid zijn brood moet verdienen.

Dat onze regering de private instelling van onze boerengilden steunt, die samen, bij honderden, de machtige klerikale boerenbond van Leuven uitmaken, een inrichting, te danken aan de klerikale ministers Schollaert en Helleputte, beiden hoogleraars aan de katholieke universiteit, is nog geen kwaad. Het euvel ligt hierin: de boerenbond vermeldt in zijn standregels, dat al wie wil bijtreden en genieten van de voordelen, aan deze machtige vereniging verbonden, katholiek moet zijn. Katholiek toch zijn wel, om zo te zeggen, al onze boeren.

Dit echter blijft in feite niet voldoende. Katholiek betekent klerikaal. Zo komt het, dat een menigte landslieden, die God bidden en van Hem de hemel verhopende, langs de wegen van de Roomse leer, toch geen centiem steun bekomen, omdat ze liberaal of sociaaldemocraat zijn. De klerikale regering, die zo de boerenbond onder zijn politieke paraplu schuift, zorgt best voor zijn eigen huishouden, doch maakt dat de zegen van gemakkelijk krediet niet kan neerkomen op zijn politieke vijanden, die dan vaak door dwang, al was het maar in schijn, zijn politieke vrienden worden. Een werkman bv., laat staan landbouwarbeider, die graag een koe had, doch daarvoor geld mist, moet twee borgen vinden. De borgen worden zeer beleefd door de hoofden van de gilde aanvaard en het geld onmiddellijk verstrekt, indien de parochiepastoor, proost van de dorps-gilde, zijn keurzegel heeft gehecht aan de aanvraag. Zoniet, niet! Afgesprongen aanvragen zijn in het geheel niet zeldzaam.

Dit jaar nu heeft de Leuvense Boerenbond haar jaarlijks verslag bij voorkeur medegedeeld aan de buitenlandse pers. De Belgische pers heeft zelfs over deze handelwijze geklaagd. In dit verslag lezen we niet één woord omtrent één feit, dat ons zou kunnen leren op welke wijze de Bond de akkerman heeft verdedigd tegen de ongehoorde aanvallen van de grootstedse perspennen. De Bond heeft op dit gebied niets gedaan, al zou zijn optreden zo gemakkelijk geweest zijn. Hij bleef liever, zijn hoofden bedoelende, die geestelijken zijn of onder geestelijk toezicht staan, hij bleef liever vreedzaam en lekker gestemd, wakend en wachtend, achter de toog van de Bondsbank. Hij wist reeds bij voorbaat, dat de boeren stromen goud zouden richten naar de centrale klerikale kredietbank van Leuven. Ze zijn, deze stromen, in de klerikale Zwarte Zee aangekomen. Was het voor 1915, eerste oorlogsjaar, geen 45 miljoen? Of is ons geheugen niet meer goed? De binnengestroomde geldvloed was nimmer zo reusachtig, werd door geen bondshoofd nimmer gedroomd, ging

zelfs de verbeelding te boven. Ware nu bij deze macht nog gekomen de macht van een kranige, gestaafde verdediging van de boer tegen zijn gewiekste en behendige aanvallers, verdediging, waarvoor de Bond toch alle middelen en alle wapens bij de hand moest hebben, dan was het spel op de wagen. De Bond heeft onze boerenstand niet kunnen, niet durven of niet willen zuiveren van de vlek, door onwetende, maar getergde stedelingen op zijn toekomst geworpen. Wij houden zijn stilzwijgen voor beslist geweld, doch zeker is het dat de boer na de oorlog er onder zal lijden, ja, reeds nu er onder lijdt, want het nieuwe belastingstelsel, waarover we zullen spreken, treft hem in de hoogste mate.

Hoe nu moeten we dit, we zegden zoeven, geweld stilzwijgen, verklaren. Hier valt ons oog op de suikerfabrikant. Hij moet onze verklaring voorlichten. Hem gaat het elk jaar schitterend goed. We mogen het hem gerust zeggen, alhoewel hij het beter dan iemand weet: de boeren achten hem ogenschijnlijk als een voorzienigheid. Ze slaan hun pet tegen de plaveien, wanneer ze hem groeten. Inwendig denken ze eerlijk, zoiets als *Vade retro, Satana*, uit *Matthias IV, 10* en *Marcus VIII, 33*. De suikerman stoort zich aan niets. Hij laat zich gerust honderdmaal per dag voor “dief” verwijten, door de woedendste of de zachtste boer, in het bijzijn van zijn dame en zijn kinderen, zelfs van de kantonrechter. Dit bezorgt hem gelegenheid om achter de vuist te lachen: “Het zijn brave jongen, onze boeren. Ze weten wel dat ze me nodig hebben, om geld te verdienen.” Een naast hem staande boer hoort dit. Hij vloekt inwendig scherp. Met een eerbiedige oogopslag: “Meneer, ge hebt gelijk; er zijn er die nooit content zijn, nooit genoeg hebben.”

Gelijk de bietsuikerfabrikant is de hofkliek van de Boerenbond.

Met een gelaat als van geprente domheren, heeft ze ongetwijfeld rustig op de uitkijk gestaan, met de vaste overtuiging: de vloed

oorlogsgoud moet toch met een van zijn zijrivieren langs Leuven. Geen twijfel mogelijk. Doch nu? Aha! De reeds beschikbare miljoenen van 1915 met die van 1916, die weldra gans zullen binnen zijn, met die van 19..., wie weet hoeveel jaren nog, zullen de klerikale goudstapel torenhoog maken. Als de oorlogsarsenalen zullen leeg zijn aan wapens om te doden, zullen de bondsarsenalen van Leuven tot in de hanebalken volsteken om de heilige oorlog te beginnen, men kent het deuntje, tot bevrijding en verdere grootmaking van België! Voor de oorlog was de Boerenbond machtig. Na de oorlog zal geen vertakking van onze klerikale politiek nog waardig zijn om hem zijn voetzolen te ontbinden. "Het is, zal hij zeggen, alsof wij op een akker samen schoven binden en mijn schoof zich opricht en blijft staan, terwijl uw schoven er rond geschaard de mijne aanbidden." – Men zal antwoorden: "Zult ge onze koning worden? Zullen wij dan aan uw macht onderworpen zijn?" Leuven zal de mond houden. Er zijn zwijgenden, die harder spreken, dan zij, die schreeuwen.

De miljoenen, reeds thans te Leuven tot ontzaglijk vermogen aangegroeid, komen los van boeren, meestal kleine, die er geen weg mee weten of durven en liever hun kapitaal zeker plaatsen tegen geringe intrest dan het te wagen in oorlogsgevaar lopende ondernemingen. Ze bevinden zich veilig, zijn geholpen. Hun appeltje voor de dorst kan bederven noch verloren gaan; ze danken de heren van Leuven. Zo spreken zij. Ze hebben hun tegenvoeters, bondsleden als zij. Deze zijn de durvers, de ondernemers, de wagers. Hun beschikbaar komend geld gaat uit, zo spoedig het binnen is, voor vergroting van veestapel, verbetering van gebouwen, van land, voor aankoop van machines, van grond. Ze zoeken naar meer geld dan binnenkomt en vinden het te Leuven. Milde hulp, waarvoor ook zij, meestal grote, toch zeker onderlegde boeren, de domheren van Leuven dankbaarheid verplicht zijn. – Wie zou een dergelijke instelling kunnen ten gronde rammen? Tegen de geestelijken, die

toch zeggen, dat ze de volgelingen zijn van de tweeënzeventig discipelen van Christus, zie de Mechelse catechismus, is maar iets aan te voeren, het woord van de Zaligmaker: "mijn rijk is niet van deze wereld." Verliezen we niet uit het oog, dat de geestelijkheid de ganse leiding van de Belgische Boerenbond onbetwist in haar handen heeft, dat het bondshuis de politieke kerk is en de kerk het politiek bondshuis.

Een Rijksboerenbank zou ook haar gebreken hebben, ook al onder politieke invloed staan. Doch ze zou onder toezicht blijven, niet enkel van een verantwoordelijke minister van landbouw, veel meer onder dit van de afgevaardigden met verschillende politieke kleur in kamer en senaat, onder dit van de pers, van gans het kiezerskorps. Dergelijke instelling zou buitengewoon nuttig zijn en zich kunnen begeven op een gebied, waarop de Bondbank geen toegang heeft.

In onze Limburgse en Antwerpse Kempen liggen duizenden hectaren grond, wiens schoot wacht op verbouwende bevruchting. Bossen, met weinig of geen opbrengst, kunnen en worden ontgind tot akkerland. Heide kan zaailand of bos worden. Naakte aarde kan worden ontleed, opdat ze zou verklaren waartoe ze kan dienen. Daar heeft de regering na de oorlog het oog op te vestigen, de hand aan te slaan. Wie de koolmijnen daar aan bijzonderen wegschonk, kan, om kleine mensen te helpen, wel een kredietinstelling tot stand brengen om werkwilligen en onderlegde ploegers te steunen, wanneer ze België willen verbeteren en vergroten, zonder zijn grenzen te buiten te gaan.

Louis en ik (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 augustus.

Vermits het moest, zijn ook wij gegaan. Waarom aan verordeningen te willen ontsnappen? Er staat niet alleen zware boete op: men veroordeelt er in deze zichzelf tot minderwaardigheid door, en dat is een blijk van nederigheid die, zedelijk als fysisch, volkomen overbodig is.

Ik moet zeggen, dat Louis er minder scheen onder te lijden dan ikzelf. Er zijn schapen, vertelt Buffon, die, als men ze ten slachthuize leidt, uit beide hun ogen tranen met tuiten huilen. Ik betwijfel zeer of dit Louis mogelijk zou zijn geweest: zijn één oog immers, het linker, ziet er uit als een melkwitte opaal, met groene en oranje wolken doorglansd, hetgeen op gevoelloze blindheid wijst. Louis is trouwens een wezen vol gelatenheid, want met de jaren is hij de illusies ontgroeid; hij is niet zeer jong meer; ik vermoed dat men zelfs zijn jaren niet meer aan het getal van zijn tanden zou kunnen lezen, want van zijn tanden zijn er ettelijke uitgevallen; zodat men zijn leeftijd nog alleen aan de rimpels kan raden, die zich één voor één, jaar na jaar, rond zijn oogleden gaan plooiën zijn.

Louis - ge hebt het reeds geraden - is een paard. Louis en ik gaan naar hetgeen wij eufemistisch: de paardenmarkt noemen. Ik althans noem het, tot eigen troost aldus. Wat Louis betreft: die heeft sedert lang van alle eufemisme afgezien. Wilde hij zich maar enig begrip vormen van deze tocht, dan zou hij zeggen, dat hij, naar eis der Duitse overheid, eenvoudig gevolg geeft aan de paardenrekwisitie. Hij is sedert lang meer dan drie jaar oud; hij kan er zelfs niet tegen inbrengen, dat hij voor het voortbestaan van zijn geslacht onontbeerlijk is, want hij is niets den een ruïn, - een oude, halfblinde, reumatiek lijdende ruïn, allemaal onvoldoende redenen dus om vandaag, dat men hem opeist, thuis te blijven ... En daarom gaan wij, Louis en ik, naar het oord der, mogelijk laatste, bestemming.

Dat ik in zulke mate met het lot van Louis ben begaan, heeft geen andere grond, dan een paardenliefde, die ge gerust overdreven kunt noemen; een andere reden is misschien, en zelfs waarschijnlijk, journalistennieuwsgierigheid. Het leedwezen van de eigenaar, die zich, zij het ook tegen behoorlijke betaling, het dier ziet afnemen, dat hij tot uitoefening van zijn dagelijkse werkzaamheden nodig heeft, is dus bij mij in elk geval afwezig. Ik bezit geen paarden, en bezat ik ze wel, dan vlei ik mij met de hoop, dat ze er anders zouden uitzien dan deze oude, versleten, suffe Louis. Maar Louis is dierlijk gerief van een groenteboer, en als dusdanig zeer aannemelijk; het kan niet betwijfeld of als zulks is hij zeer bekwaam in hetgeen van hem wordt vereist; hij is trouwens zo doordrongen van zijn schamelheid, dat hij zelfs op enigszins ruwe, zij het ook joviale bejegening, niet eens reageert. En aldus is Louis in zijn soort een achtenswaardig schepsel, dat zijn plicht doet.

Dat schijnt zelfs mijn groenteboer te elfder ure ineens gevoeld te hebben. Ik was hem zijn paard voor de keuring gaan ontlenen: het enige middel voor mij om eens van dichtbij te zien hoe zulke plechtigheid ineen zit; zeer gerust overigens over de uitslag: Louis behoort eerder tot het geslacht van Rossinant dan tot het ras der bucefalen, zodat het Duitse leger het zeker wel zal kunnen doen zonder hem. Dat ik hem naar ... de paardenmarkt wou brengen was echter voor de groenteboer, onverwacht, als een verademing. Niet dat de man zo overgevoelig is: alleen omdat hij dacht dat mijn verschijning als eigenaar van het beest misschien de jury imponeren zou en milder stemmen. Want er zijn nog naïeve groenteboeren in België ...

In de vroege ochtend dan zijn wij gegaan, Louis aan een streng, die ik in de hand hield, naar het oord der bestemming. Het was de eerste maal dat wij samen uitgingen; maar Louis kent geen bevreemdingen meer: zeer mak en zonder overhaasting stapte hij naast mij, diep in

gedachten verzonken, zodat hij mij de ongewone last overliet, hem te mijden voor de talrijke rijtuigen, met jongere ras- en lotgenoten bespannen, die drukker deden naar zij dezelfde plaats nader kwamen. Van ons beiden, kende ik alleen dus de zenuwachtigheid die bij de gebeurtenissen passend was. Ik zei telkens: "Louis! Louis!", en vleide het dier met korte slagjes van mijn hand, zoals ik had zien doen door bekwame stalknechts bij wedrennen. Niet omdat Louis schichtig was: omdat hij mij veel meer al te onverschillig scheen in het gevaar. Hetgeen waarschijnlijk niet moet toegeschreven worden aan paardenfilosofie, daar Louis halfdoof is, boven zijn halfblindheid ...

Dat wij aankwamen was voor mij dan ook een verlichting: hier immers heerst orde. Twee hoge uhlanen, op hun paarden die Louis ironisch bezagen al waren zij toch ook maar boerenbeesten uit Pommeren, lieten ons zonder plichtplegingen tussen hun halfgevelde lansen door.

Voorafgegaan door een welgedane, rode merrie met blonde manen, die de weg wees, heupenwiegend en met telkens krommende nek; gevolgd door een tachtig centimeter hoog lers pony'tje, dat op zijn smalle hoefjes achter ons aan een cakewalk uitvoerde, stapten wij, dwars over het driehoekige plein en zijn doodzieke parasolacaciaatjes die het omschreven en tussen dewelke zich de meewarige of wrokkige menigte hield, stapten wij naar een onschuldig tafeltje, dat tot bureau diende voor ettelijke onderofficieren. Toen dezen Louis zagen, lachten ze niet eens. Toen ik hun, op hun vraag, mededeelde dat hij Louis heette, namen zij dit even rustig op; en aldus kreeg ik een nieuw blijk van de ernst der Duitse organisatie. Louis kreeg iets anders: zijn eerste visitekaartje. Aan de band, die, als bij Helleense jongelingen, over zijn voorhoofd loopt, vestigde men een vierkant karton, waar een vlijtige hand zijn naam, en zelfs de mijne als eigenaar op geschreven had. En toen zegde men ons, dat wij in de rij moesten gaan staan.

Die rij was een zeer gemengd gezelschap (en dan bedoel ik nog alleen de paarden). Vigilantenknollen met een draadjesnek als oude heertjes, en evenveel leuke levenservaring die bleek uit hun observerende blikken; voormalige herenpaarden die, de ene voorpoot over de andere geslagen, een nonchalante houding aannamen; armzalige beesten uit de werkende stand, de gepelde knieën dik van jicht en de hoekige heupen vol reusachtige eksterogen; schimmelige schimmels met doorgezakte rug maar, aan de wervelketen, het volle getal van hun goed zichtbare ribben; ook wel dieren echter waar een vervallen baron nog prat op kon gaan; dravers die, hoe dan ook op jaren, koket leken als tot inkeer gekomen cocottes; goede, zware landbouwruinen eindelijk, de volle manen lichter van kleur dan de huid, gelijk zij doorgaans zijn ten onzent, glanzend van goed doorvoede zorg: stonden zij, kwijlend, meestal gedwee zoals het op hun jaren past (dit is immers de eerste schifting niet!); velen die nog behoorlijk dienst kunnen doen; meer nog echter die, de huid afgesleten, de poten wrattig, en niet zelden doorkeend van etterende wonden hun geholde flanken ...

Louis, die een nog vrij behoorlijk gezicht slaat, Louis en ik staan aldus in de rij. Wij wachten onze beurt af. Die beurt bestaat hierin, dat men ons uitnodigen zal te verschijnen voor gindse grijze automobiel. Daar staan paardenkundige officieren; daar zijn ook raadplegende veeartsen in politiek. Elk paard wordt aan de heren voorgesteld, die het onmiddellijk afwijzen, of wel onderwerpen aan nauwer onderzoek. Als wij gedaagd worden, na een tijd die mij lang voorkwam, behandelde men ons niet zonder consideratie. Ik ging haast betreuren, niet de eigenlijke eigenaar van Louis te wezen: hij bleek een aandacht waard te zijn, die mij verbaasde. Men nodigde ons zelfs uit, na lang over ons vel gewandeld te hebben met tastende en nijpende vingers (ik vereenzelvig mij hier met Louis), - men nodigde ons uit zeg ik, een eindje te lopen. En nu zou ik niet langer

alleen reflectief het lot van Louis delen: ik moest mee. Ik moet zeggen, dat ik zelfs de enige was, die eigenlijk liep: terwijl ik, met zoet vermaan van mijn opwekkende tong, Louis tot het drafje trachtte te bewegen waar ik mezelf voor inspande, kwam ik tot geen andere uitslag dan dat hij aan mijn uitgelengde en vermoeide arm zijn magere muil met het opalen oog en zijn oneindige nek rekte, doch zijn stappen niet plooiden tot het loopje dat men van hem verlangde, ze alleen wat breder uitzette zoals kamelen plegen te doen langs de dorre wegen der woestijn ...

Het was misschien zijn redding: de deskundigen schenen er uit op te maken dat van Louis geen cavaleriecharge te verwachten was. Het werd in een register geschreven. Wij mochten weer naar huis.

Toen wij thuis kwamen, vonden wij onze groenteboer, op wiens voorhoofd dikke parels van angstzweet stonden. Hij omhelsde ons niet, - gelukkig, want zijn mond vertoonde meestal maar al te duidelijk de sporen van doorkauwde pruimtabak. Maar hij vereerde mij een reusachtige bloemkool, uit dankbaarheid. Hoe duur ook bloemkool tegenwoordig is, ik wees ze vriendelijk af. Ik had immers mijn beloning reeds beet: ik had van dichtbij mogen zien, hoe tegenwoordig een paardenopeising in België geschiedt. Hoe eenvoudig dit ook in zijn werk moge gaan, het is oorlogsgeschiedenis.

Geachte lezer, dit is een bladzijde geschiedenis uit de Belgische Bezetting.

11 september 1916

Belgische dienstplichtigen.

Havre, 10 september. Het koninklijk besluit van 21 juli 1916 beschouwt die militairen, die sedert 31 juli 1914 ongeschikt zijn verklaard, met verlof zijn gezonden of ontslagen zijn, als behorend

tot het leger. Krachtens deze beschikking, moeten alle manschappen, die sedert die datum met verlof zijn gezonden, zich voor dienstneming onverwijld aanmelden bij het Belgische wervingsbureau, dat het dichtst bij hun woonplaats ligt.